

AB'NİN RUSYA'YA YÖNELİK YAPTIRIMLARININ EKONOMİK ETKİLERİ

Dr. Zeynep Didem Arık Aybar

İstanbul Ticaret Üniversitesi

didemarikaybar@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4350-9013

ÖZ

Yaptırım uygulamalarının Antik Yunan'dan beri kullanıldığı bilinmektedir ve bu da yaptırım çalışmaları açısından temel bir tarihsel zemin oluşturmaktadır. Günümüzde en önemli dış politika araçlarından biri haline gelen uluslararası yaptırımlar, diplomatik baskıdan daha etkili, savaştan daha az maliyetli olduğu için yeni dünya düzeninin vazgeçilmez bir aracı olmaktadır. Rusya da uluslararası yaptırımlara maruz kalan ülkeler arasında son dönem yayılmacı politikaları nedeniyle üst sıralarda yer almaktadır. Bu çalışma ile uluslararası yaptırımların dış ticarete etkileri Avrupa Birliği'nin Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar çerçevesinde incelenmektedir. Bu bağlamda Avrupa Birliği yaptırımları, uluslararası yaptırım literatüründen geliştirilen bir çerçevede kronolojik olarak özetlenmektedir. Ayrıca Rusya'nın Kırım'ı ilhakı sonrası 2014 yılında yürürlüğe giren Avrupa Birliği yaptırımlarının Rusya ekonomisi üzerindeki izlenimleri ITC Trade Map dış ticaret verileri ile 2007-2022 dönemi için analiz edilmektedir. Avrupa Birliği tarafından Rusya'ya uygulanan yaptırımların Rusya'nın dış ticareti üzerindeki izlenimleri ile Avrupa Birliği'ne genel etkisi ve Avrupa Birliği üye devletleri arasında Rusya ile en yakın ilişkide olan ve en büyük paya oransal ve hacimsel olarak sahip olan ilk üç ülke Almanya, Bulgaristan ve Litvanya açısından analiz edilmektedir. Çalışma sonucunda, yaptırımların ekonomi politik ve makroekonomik etkilerinin güçlü olduğu; bununla birlikte hem Avrupa Birliği hem de Rusya için ekonomik kayıplar doğurduğu gösterilmektedir. Şubat 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna savaşı ile birlikte genişleyen bu yaptırımların hem taraflar hem de uluslararası ticaret üzerinde uzun vadeli etkiler yaratmaya devam edeceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Yaptırımlar, Uluslararası Ticaret, Rusya, Avrupa Birliği.

Araştırma Alanı: Ticari Hizmetler (Diğer)

Araştırma Türü: Araştırma Makalesi

JEL Kodları: F2, F6

Gönderim Tarihi: 23.07.2025; Kabul Tarihi: 05.01.2026
Copyright © İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi

THE ECONOMIC IMPACT OF THE EU SANCTIONS AGAINST RUSSIA

ABSTRACT

It is known that sanctions have been in use since Ancient Greece, which constitutes a fundamental historical basis for the study of sanctions. Today, international sanctions have become one of the most important foreign policy tools of the new world order as they are more effective than diplomatic pressure and less costly than war. Russia ranks high among the countries subjected to international sanctions due to its recent expansionist policies. This study examines the effects of international sanctions on foreign trade within the framework of the sanctions imposed by the European Union on Russia. In this context, the European Union sanctions are summarized chronologically within a framework developed from the international sanctions literature. In addition, the effects of the European Union sanctions, which came into force in 2014 after Russia's annexation of Crimea, on the Russian economy is analyzed for the 2007-2022 period with foreign trade data from ITC Trade Map. The impact of the sanctions imposed on Russia by the European Union on Russia's foreign trade and the overall impact on the European Union are analyzed for Germany, Bulgaria and Lithuania, the three countries that have the closest relations with Russia among the European Union member states and have the largest share in proportional and volume perspective. The study reveals that, the political-economy and macroeconomic effects of the sanctions are strong; however, it has been shown to cause economic losses for both the EU and Russia. It is foreseen that these sanctions, which expanded with the Russia-Ukraine war that started in February 2022, will continue to have long-term effects on both parties and international trade.

Keywords: International Sanctions, international Trade, Russia, European Union.

Research Field: Business Services (Other)

Research Type: Research Paper

JEL Codes: F2, F6

1. GİRİŞ

Bir dış politika aracı olarak yüzlerce yıldır kullanılan yaptırımlar, günümüzde uluslararası ticaret sahnesindeki başrol oyuncularından biri haline gelmiştir. Yaptırım uygulamalarının Antik Yunan'dan beri kullanıldığı bilinmekte; bu da yaptırım çalışmaları açısından temel bir tarihsel zemin oluşturmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkeler yaptırım gücünü ticaret üzerinde sıklıkla kullanmakta ve ulusal ekonomiler bundan etkilenmektedir.

Araştırmanın amacı, uluslararası yaptırımları ekonomi-politik açıdan değerlendirerek, spesifik olarak Avrupa Birliği'nin (AB) Rusya'ya uyguladığı yaptırımların uluslararası ticarete etkilerini analiz etmektir. 2014 yılında Kırım'ın ilhakı sonrası başlayan yaptırımları takiben 2023 yılına kadar Rusya'nın Avrupa Birliği ile olan toplam ticareti üzerinde neticeleri ITC Trade Map verileri kullanılarak incelenmiş olup, çalışmada etki, korelasyon veya nedensellik analizi yapılmamıştır. Bu bağlamda Avrupa Birliği yaptırımları, uluslararası yaptırım literatüründen geliştirilen bir çerçevede kronolojik olarak özetlenmektedir.

Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya başlatmış olduğu askeri müdahalenin ardından Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından Rusya'ya 3.000'in üzerinde yeni yaptırım uygulanmış olup, Şubat 2022 ile Şubat 2023 arasında ise sadece Avrupa Birliği tarafından Rusya ve Belarus'u hedef alan 10 ayrı yaptırım paketi yürürlüğe konulmuştur. Donetsk, Luhansk, Kherson ve Zaporijya idari bölgelerinin Ukrayna hükümeti kontrolünde olmayan alanlarına da kapsamlı yaptırımlar uygulanmıştır. Bunlara ek olarak, Rusya Devlet Başkanı dahil olmak üzere, hedef alınan en büyük Rus şirketleri ve yönetim kurulu başkanları, yöneticileri, devlet adamları ve oligarklar gibi önde gelen iş insanlarına blokaj yaptırımları uygulanmıştır. Sermaye piyasası kısıtlamaları genişletilmiş ve çok çeşitli mal ve hizmetlere ithalat-ihracat yasakları getirilmiştir. Çeşitli büyük Rus bankalarının SWIFT sistemine erişimleri kesilmiş ve yaptırımların hedefi haline gelmiştir. Şubat 2022 sonrası uygulanan yaptırımların karmaşık yapıda ve sayıca fazla olması ve ayrıca görünür sonuçlarının henüz sınırlı olması sebebiyle çalışmanın kapsamına dahil edilmemiştir. Kavramsal çerçevede, uluslararası yaptırımların tanımı ile yaptırımların tarihçesine kısaca değinilerek, AB tarafından Rusya'ya uygulanan ekonomik yaptırımlar kronolojik olarak anlatılmaktadır.

Uluslararası yaptırımların, hedef ülkenin dış ticaretine etkilerini gösterebilmek amacıyla Rusya'nın belirli makro ekonomik göstergeleri ile Rusya ve Avrupa Birliği'nin dış ticaret verileri grafiklerle anlatılarak değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmede Avrupa Birliği tarafından Rusya'ya uygulanan yaptırımların Rusya'nın dış ticareti üzerindeki izlenimleri ile Avrupa Birliği'ne genel etkisi ve Avrupa Birliği üye devletleri arasında Rusya ile en yakın ilişkide olan ve en büyük paya oransal ve hacimsel olarak sahip olan ilk 3 ülke (Almanya, Bulgaristan, Litvanya) analiz edilmektedir. Rusya'nın, AB üyelerinin toplam

mal ticaretindeki yeri ve önemi sektörel yaptırımlar kapsamında anlamlı olabilecek ürün grupları özelinde değerlendirilmektedir. Bu ürün grupları; ikili ve askeri son kullanımı olabilecek ürünler ve enerji hammaddelerine konu ürünler olarak ayrı ayrı incelenmektedir.

Sonuç bölümünde yapılan genel değerlendirme ile dikkat çekici bulgular vurgulanırken aynı zamanda Ukrayna-Rusya gibi devam etmekte olan bir çatışmanın analizinin, değişen dinamiklere ve yeni gelişmelere açık olduğunun kabul edilmesi gerektiği açıklanmaktadır. Yaptırımların etkinliği konusundaki araştırmalara ve tartışmalara rağmen, artan uygulamanın, yaptırımların devletler için öneminin bir göstergesi olduğu düşünülmektedir.

2. ULUSLARARASI YAPTIRIMLAR VE YAPTIRIMLAR TARİHİ

Diplomasi tarihine paralel, yaptırım uygulamalarının Antik Yunan'dan beri kullanıldığı bilinmektedir ve bu da yaptırım çalışmaları açısından temel bir tarihsel zemin oluşturmaktadır. Küreselleşme, karşılıklı bağımlılıklar, uluslararası kurumlar ve uluslararası hukuk ile birlikte yaptırımların kullanımı son yüzyılda ve özellikle son yirmi yılda daha çok artmıştır (Drury, 2001:485). Küreselleşme uluslararası ticaret bağlantılarının sayısını arttırmıştır, bu artış da yaptırımları daha cazip bir alternatif haline getirmiştir. Küreselleşme ile gelişen yeni teknoloji, ticaret ve finansal işlemlerin takibini sağlayarak yaptırımların uygulanmasını kolaylaştırmıştır (Davis, Engerman, 2003:296). Yaptırımların bir dış politika aracı olarak popülaritesi, hem uluslararası diplomasiin temel unsurlarından biri olarak uzun ömürlü olmaları, hem de Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana artan kullanımı ile kendini göstermektedir (Kaempfer, vd., 2007:869).

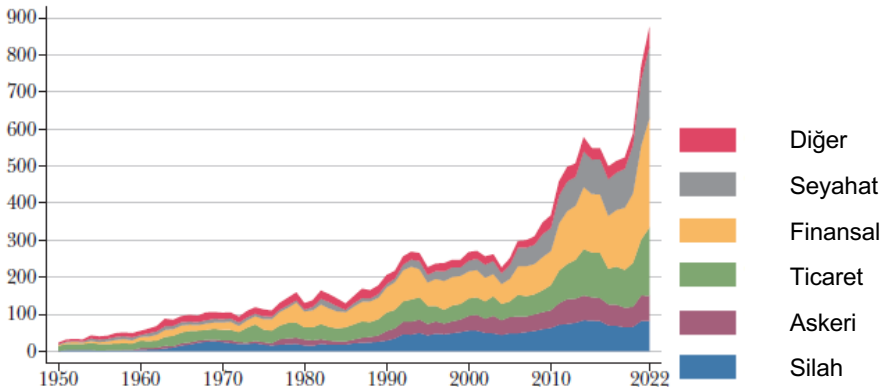
Morgan vd. (2023) yaptırımları, bir veya daha fazla ülkenin, hedef ülkeyi politikalarını değiştirmeye ikna etmek veya uluslararası norm ve sözleşmelerin olası ihallerini ele almak amacıyla bu ülkeyle ilişkilerini sınırlandırmak için aldığı kısıtlayıcı politika tedbirleri olarak tanımlamaktadır. Basitçe ifade etmek gerekirse yaptırımlar, hedef ülkenin davranışını, politikasını veya eylemlerini etkilemek ya da değiştirmek amacıyla ona karşı alınan tedbirler veya eylemler olarak açıklanabilir.

Yaptırımlar, bir dış politika aracı olarak en az 2500 yıldır var olmuş ve diplomatik cephaneliğe Birinci Dünya Savaşı'ndan önce girmiştir. Kaydedilen en eski örneklerinden biri, Perikles'in M.Ö. 432'de üç Aspasyalı kadının kaçırılmasına cevaben yürürlüğe giren Megara Kararnamesi'dir. Bu kararname ile Atina'nın Megaralıları Atina İmparatorluğu'nun limanlarından ve pazar yerlerinden yasakladığı bilinmektedir. Thucydides'e göre Megara Kararnamesi, Atina ile Sparta arasındaki Peloponnesos Savaşı'nın temel nedeni olmasa da savaşı tetikleyen önemli unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir (Hufbauer, vd. 1990:4).

Yaptırımların tarihine bakıldığında, Napolyon tarafından 1806'da başlayan Kıta Sistemi'nde, Thomas Jefferson tarafından 1807 Ambargo Yasası'nda ve Milletler Cemiyeti tarafından 1935'te İtalya'ya karşı kullanılmıştır (Kaempfer, vd., 2007:869). Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler başta olmak üzere bazı devletler

ve kuruluşlar çeşitli dış politika hedeflerine ulaşmak için yaptırımları günden güne daha fazla kullanmaktadır. Son yıllarda yaptırımların kullanımındaki dramatik artış, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan istikrarlı bir ivmenin sonucudur. Ayrıca yaptırımların uygulanma amaçlarında, kullanılan yaptırım türlerinde ve yaptırım uygulayan uluslararası aktörlerde de önemli değişiklikler olmuştur (Morgan, vd., 2023:4). Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, yaptırımların zorlayıcı dış diplomaside güçlü bir araca dönüşmesi nedeniyle, yaptırımların motivasyonunun ve politika amaçlarının öncelikle siyasi olduğu düşünülmektedir (Felbermayr, vd. 2020:1).

1950'lerden 2022'ye yaptırım trendini gösteren aşağıdaki şekilde de görüldüğü üzere yaptırım inovasyonu, yaptırımların yaygınlaşmasını sağlamıştır. Diğer bir deyişle tarihsel olarak türlerine göre incelendiğinde yaptırımların uygulama biçimindeki yenilikler, son yıllarda yaptırım politikalarını daha etkili ve yaygın hale getirmiştir (Early, 2021:183).

Şekil 1. Türlerine Göre Yaptırım Adetleri (1950-2022)

Kaynak: (The Global Sanctions Database - Release 3, 2022).

Şekil 1'de, 1950-2022 dönemi boyunca türlerine bağlı olarak yaptırımların adetsel gelişimi görülmektedir. Kapsam 2022 yılı ortasına kadar verilmektedir. Son yıllarda görülen yaptırımların kullanımındaki dramatik yükseliş, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayan istikrarlı bir ivmenin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN RUSYA'YA UYGULADIĞI YAPTIRIMLAR

AB yaptırımları, AB üyesi olmayan ülke hükümetlerinin yanı sıra şirketleri, grupları, örgütleri veya bireyleri silah ambargoları, seyahat yasakları, mal varlığının dondurulması, ithalat ve ihracat kısıtlamaları gibi diğer ekonomik önlemler yoluyla hedef alabilmektedir. Söz konusu yaptırımlar, ulaşılmaya çalışılan hedeflerle orantılı olacak şekilde tasarlanmıştır. AB yaptırımları, hava sahası da dâhil olmak üzere AB toprakları içinde; bir üye devletin yargı yetkisi altındaki herhangi bir hava veya deniz taşıtında; AB toprakları içinde veya dışında bir üye devletin vatandaşı olan herhangi bir kişiye; AB sınırları içinde veya dışında, bir üye devletin yasalarına göre kurulmuş herhangi bir tüzel kişi, kurum veya kuruluş; tamamen veya kısmen AB içinde yapılan herhangi bir

işle ilgili olarak herhangi bir tüzel kişi, kurum veya kuruluşa uygulanmaktadır. Başka bir deyişle, getirilen yükümlülükler AB vatandaşları veya AB'de bulunan veya AB'de iş yapan kişiler için bağlayıcıdır. AB yaptırımları yukarıda belirtilen koşullar dışında ve AB sınırları dışında geçerli değildir, ancak yaptırımlara uyum sağlamak ve yaptırım ihlali sebebiyle herhangi bir cezaya maruz kalmamak için gerekli özenin gösterilmesi gerektiği tüm platformlarda vurgulanmaktadır. Ayrıca caydırıcı olması açısından özellikle Rusya yaptırımları için atlatma girişimlerinin yaptırım ihlali olarak nitelendirilebileceği ve buna istinaden yaptırıma maruz kalınabileceğine dair ilgili AB regülasyonlarında değişiklikler yapmıştır.

Rusya'ya yönelik yaptırımların temel amaçlarından biri de Rusya'nın siyasi duruşunu değiştirmektir. Rusya yaptırımlarının arkasındaki resmi ve görünen nedenlerinden en kayda değer olanı ise Kırım referandumunun gayrimeşru olmasıdır. Mart 2014'ten bu yana AB, başlangıçta Kırım ve Sivastopol'un yasa dışı ilhakına ve Ukrayna'nın kasıtlı olarak istikrarsızlaştırılmasına tepki olarak Rusya'ya karşı aşamalı bir şekilde kısıtlayıcı tedbirler uygulamaktadır. Bu tedbirler Rusya'nın ekonomik temelini zayıflatmak, Rusya'yı kritik teknolojilerden ve küresel pazarlardan mahrum bırakmak ve savaş yürütme kabiliyetini önemli ölçüde kısıtlamak üzere tasarlanmıştır. Yaptırımların küresel düzeyde başta enerji, savunma ve finans olmak üzere Rusya ekonomisinde en güçlü ve en önemli yeri olan sektörlerle uygulandığı görülmektedir. Bu sektörler uluslararası rekabette de önemli bir yere sahiptir (Abdullah ve Babaç, 2016:2136). Rusya'ya yönelik yaptırımların temel nedenlerinden bir diğeri ise, küresel anlamda giderek büyük bir güç haline gelen Rusya'nın ekonomisinin bel kemiğini oluşturan sektörleri kısıtlayarak Rusya'yı uluslararası arenadan izole etmek ve saf dışı bırakmak olarak değerlendirilebilir. 2016 yılında AB'nin baskısı ile Rusya'nın G8 grubundan çıkarılmasının buna örnek olarak verilebileceği düşünülmektedir.

AB'nin 2014'ten bu yana yürürlükte olan Rusya yaptırım çerçeveleri; sektörel yaptırımlar (833/2014 sayılı regülasyon), bireysel yaptırımlar (269/2014 sayılı regülasyon) ve Kırım (692/2014 sayılı regülasyon) ile ticaretin kısıtlanmasına dair tedbirler olarak özetlenebilir. Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği resmî gazetesinin internet sitesinden derlenen, AB'nin Rusya'ya uyguladığı (2014-2022) yaptırımlara yönelik temel oluşturan ve önemli olduğu düşünülen regülasyon içerikleri kronolojik olarak Tablo 1'de belirtilmiştir. AB yaptırımlarının bir yılı aşmayan dönemlerde gözden geçirilmesi ve yenilenmesi esastır, bu kimi zaman üç ay gibi kısa bir süre de olabilmektedir. Bu nedenle regülasyonların uzatım kararlarına ilişkin açıklamalar tabloya eklenmemiştir.

Tablo 1. AB'nin Rusya'ya Uyguladığı Yaptırımların Kronolojik Özeti (2014-2022)

Tarih	Açıklama
17/03/2014	Rus ve Ukraynalı 21 yetkiliye karşı ilk kısıtlayıcı tedbirlerin uygulamaya konulması kararlaştırılmıştır.

20/03/2014	Kırım ve Sivastopol'ün Rusya'ya bağlanmasının ardından, AB'nin seyahat yasağı koyduğu ve mal varlıklarını dondurduğu Rus ve Kırımlı yetkililer listesine 12 isim daha eklenmiştir. Buna ek olarak, üye devletlerin Rusya ile düzenli bir periyotta ikili zirve yapmayacağını da açıklamıştır.
15/04/2014	Konsey, Ukrayna devlet fonlarının zimmete geçirilmesinden sorumlu kişilere yönelik yaptırımların güçlendirilmesine karar vermiş ve mal varlıklarının dondurulması ve seyahat yasağı kapsamında ilave kişileri hedef alarak yaptırım listesine eklemiştir.
23/06/2014	AB'nin Kırım'ın yasadışı ilhakını tanımama politikasını uygulamaya yönelik tedbirleri kabul edilmiş olup, Kırım veya Sivastopol menşeli malların yasaklanmasına karar verilmiştir. Yani diğer bir deyişle ithalat yasağı getirilmiştir.
16/07/2014	Yapılan açıklamada, Rusya'ya yeni bir dizi kısıtlayıcı tedbir alınması yönünde mutabık kalındığı belirtilmiştir. Bunlar; Temmuz ayı sonuna kadar, Rusya Federasyonu da dâhil olmak üzere, Ukrayna'ya karşı eylemleri maddi ya da mali olarak destekleyen kişi ve kuruluşların yeni bir listesi oluşturulması, Kırım'ın ilhakından veya Doğu Ukrayna'nın istikrarsızlaştırılmasından sorumlu Rus yetkililere aktif olarak maddi veya finansal destek sağlayan kişi veya kuruluşlara yönelik olası tedbirler, Rusya'ya Avrupa Yatırım Bankası tarafından yeni finansman verilmemesidir. Kırım ve Sivastopol'ün yasadışı ilhakının tanınmaması politikası doğrultusunda, Kırım ve Sivastopol'deki yatırımların kısıtlanması konusunda, uluslararası finans kuruluşlarının, yasadışı ilhakı açıkça veya zımnen tanıyan projeleri finanse etmekten kaçınmaları gerektiği vurgulanmıştır.
25/07/2014	Konsey, Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne karşı eylemlerden sorumlu 15 kişi ve 18 kuruluşu daha mal varlıkları dondurulanlar ve vize yasağına tabi olanlar listesine eklemiştir.
31/07/2014	Rusya'nın AB sermaye piyasalarına erişimini kısıtlamak amacıyla, AB vatandaşları ve şirketleri, büyük devlet bankaları, kalkınma bankaları, bunların AB dışındaki iştirakleri ve bunlar adına hareket edenler tarafından ihraç edilen ve vadesi 90 günü aşan yeni tahvil, hisse senedi veya benzeri finansal araçları satın alması ve satması yasaklanmıştır. Bu tür finansal araçların ihracıyla ilgili hizmetler, örneğin aracılık hizmeti da yasaklanmıştır. Buna ek olarak, Rusya'dan, Rusya'ya silah ve ilgili malzemelerin ithalatı ve ihracatına yönelik ambargo üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Bu ambargo AB ortak askeri listesindeki tüm kalemleri kapsamaktadır. Rusya'da askeri kullanım için veya çift kullanımlı mal ve teknoloji ihracatının yasaklanması konusunda da anlaşmaya varmıştır. AB'nin çift kullanımlı mallar listesindeki tüm kalemler bu yasağa dahildir (428/2009 sayılı regülasyon). Son olarak, enerji ile ilgili bazı ekipman ve teknolojilerin Rusya'ya ihracatı, AB yetkili makamlarının ön iznine tabi olacaktır. Söz konusu ürünlerin Rusya'da derin sularda petrol arama veya üretimi, arktik petrol arama veya üretimi ve kaya petrolü projelerine yönelik olması halinde ihracat lisansları reddedilecektir. Kırım ve Sivastopol'de ulaşım, telekomünikasyon ve enerji sektörlerindeki altyapı projeleri ile petrol, gaz ve madenlerin işletilmesi ile ilgili yeni yatırım yasağı

	konulmuştur. Yukarıda belirtilen altı sektöre yönelik kilit ekipmanın Kırım ve Sivastopol'e ihraç edilmesi; bu tür işlemlerle ilgili finans ve sigorta hizmetleri sağlanması da yasaklanmıştır.
12/07/2014	Rusya'nın AB sermaye piyasalarına erişimi üzerindeki kısıtlamalar güçlendirilmiştir. AB vatandaşları ve şirketlerinin beş büyük Rus devlet bankasına kredi veremeyeceği, aynı zamanda, aynı bankalar tarafından ihraç edilen ve vadesi 30 günü aşan yeni tahvil, hisse senedi veya benzeri finansal araçların ticaretini de yapamayacağı açıklanmıştır. Aynı kısıtlamalar 3 büyük Rus savunma şirketi ve 3 büyük enerji şirketini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Söz konusu finansal araçların ihracına ilişkin olarak aracılık gibi hizmetlerin sağlanması da yasak kapsamına alınmıştır. Buna ek olarak, Rusya'daki derin su petrol arama ve üretimi, artıktık petrol arama veya üretimi ve kaya petrolü projeleri için gerekli olan sondaj, kuyu testi veya loglama hizmetleri gibi bazı hizmetler artık sağlanamayacaktır. Rusya'da askeri kullanım için çift kullanımlı mal ve teknoloji ihracatı yasağı, AB'den çift kullanımlı mal almaması gereken dokuz savunma şirketini de içerecek şekilde genişletilmiştir. 24 kişi seyahat yasağı ve mal varlıklarının dondurulmasına tabi olanlar listesine eklenmiş olup, bu kişiler arasında Donbass'taki yeni yönetim, Kırım hükümeti ve Rus yetkililer ve oligarklar da dâhil olmak üzere Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne karşı eylemlerde bulunan kişiler yer almaktadır. Bu regülasyonla birlikte AB'nin yaptırım uyguladığı kişi sayısı 119'a yükselmiş olup, 23 kuruluşun AB'deki malvarlığı dondurma kararı devam etmektedir.
29/11/2014	13 kişi ve 5 kuruluşun mal varlıkları dondurularak bu kişilere seyahat yasağı getirilmiştir.
16/02/2015	19 kişi ve 9 kuruluşun mal varlıkları dondurularak bu kişilere seyahat yasağı getirilmiştir.
09/11/2016	AB, yasadışı olarak ilhak edilen Kırım ve Sivastopol kentinden seçilen 6 Rusya hükümet üyesini, Ukrayna'nın toprak bütünlüğü, egemenliği ve bağımsızlığına zarar veren eylemleri nedeniyle kısıtlayıcı tedbirlere tabi kişiler listesine eklemiştir.
04/09/2017	AB yaptırım listesinde Kırım'a gaz türbini transferinde yer alan 3 Rus vatandaşı ve 3 şirketi de eklemiştir. Konsey, enerji sektöründeki gaz türbinleri de dahil olmak üzere önemli sektörlerde Kırım ve Sivastopol'deki altyapı projeleri için kilit ekipman tedarikini yasaklamıştır. Kırım ve Sivastopol için bağımsız bir enerji kaynağı oluşturulmasının, Ukrayna'dan ayrılığı desteklediği ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü, egemenliğini ve bağımsızlığını zedelediği belirtilmiştir.
31/07/2018	AB, Rusya'yı Kırım yarımadasına bağlayan Kerç Köprüsü'nün inşasındaki rolleri nedeniyle 6 şirketi yaptırım listesine eklemiştir. Tedbirler, bu kuruluşlara ait AB'deki tüm varlıkların dondurulması ve AB kişi ve kuruluşlarının bu şirketlere herhangi bir fon sağlayamaması anlamına gelen malvarlığının dondurulmasından oluşmaktadır.
15/03/2019	Konsey 8 Rus yetkiliyi kısıtlayıcı tedbirlere tabi olanlar listesine eklediğini açıklamıştır.

01/10/2020	Konsey, yaptırım listesine 2 kişi ve 4 kuruluşu eklemiştir. Bu tedbirler, söz konusu isimler için Rusya'yı Kerç Boğazı üzerinden Kırım yarımadasına bağlayan köprü ve demiryolu hatlarının inşasında oynadıkları rol sebebiyle alınmıştır. Bu tarih itibarıyla 177 kişi ve 48 kuruluşa uygulanan yaptırımlar arasında seyahat yasağı ve mal varlıklarının dondurulması kararları da yer almaktadır.
11/10/2021	Konsey, 8 kişiye daha kısıtlayıcı tedbirler uygulayacağını açıklamıştır. AB yaptırım listesine eklenen kişiler arasında, yasa dışı olarak ilhak edilen Kırım ve Sivastopol'de Rus yasalarının uygulanmasından sorumlu kolluk kuvvetleri (hakimler, savcılar ve güvenlik görevlileri) yer almaktadır. AB'nin Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne ilişkin kısıtlayıcı tedbirleri toplam 185 kişi ve 48 kuruluş için geçerli hale gelmiştir.
13/01/2022	Konsey, halihazırda Rusya'nın belirli sektörlerini hedef alan kısıtlayıcı tedbirlerin 31 Temmuz 2022'ye kadar altı ay daha uzatılmasına karar verildiğini açıklamıştır.

AB, 2022 yılı başlarında Rusya'nın Ukrayna'ya askeri operasyonunun hemen sonrasında, 23 Şubat 2022 tarihinden itibaren, bir dizi, oldukça karmaşık sayılabilecek, ABD ile paralel nitelikte yaptırım paketleri yürürlüğe koymaya başlamıştır. Aralık 2024 itibarıyla AB, Rusya'ya yönelik 15. yaptırım paketini kabul etmiş olup, kısıtlayıcı tedbirlere tâbi toplam 2000'in üzerinde kişi ve kuruluş bulunmaktadır. Yaptırımların hem hedef hem de uygulayan ülkelere maliyeti ile gelecekte yaptırımların kullanımı noktasında politika yapıcı otoritelere yol göstermek amacı ile bu deneyimden ne gibi dersler çıkarılabileceği incelenmektedir. Yaptırımların etkilerine ve başarısına dair derlenen kısa literatür taraması Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. Yaptırımların Etkisine ve Başarısına Dair Çalışma Örnekleri

Yıl	Yayıncı(lar)	Araştırma/Sonuç
1997	Dashti-Gibson, vd.	Yaptırımların etkinliği ampirik olarak incelenmiştir. Yaptırımların amacına ulaşması için daha kısa, çok taraflı olması gerektiği ve bununla birlikte finansal yaptırımların tek taraflı yaptırımlara ve ticari yaptırımlara göre daha yüksek bir başarı oranına sahip olduğu ortaya konmuştur.
2003	Caruso	ABD'nin G7 ülkelerine uyguladığı yaptırımların ardından ikili ticaret çekim modeli kullanılarak incelenmiş olup, hedef ülkelerle ABD arasındaki boşluğu diğer ülkelerin doldurduğu tespit edilmiştir. Bu olgu üçüncü ülke etkisi olarak açıklanmıştır.
2015	Van Acoleyen	Yaptırımların Rusya ile AB arasındaki ikili ticaret üzerindeki etkileri çekim modeli kullanılarak incelenmiştir. 2014 yılında başlayan sektörel

		yaptırımlarla birlikte AB ticaret hacminde ani bir düşüş görüldüğü tespit edilmiştir.
2015	Gurvich Prilepskiy ve	Batının finansal yaptırımlarının Rusya ekonomisi üzerine etkilerine dair yapılan araştırmada, sermaye akışı bileşenlerinin modellenmesi ile yaptırımların doğrudan yabancı yatırımı ciddi şekilde kısıtlayarak finansman koşullarının kötüleşmesine neden olduğu belirlenmiştir. Ayrıca hedef devlet kontrolündeki bankaların, petrol ve gaz şirketlerinin doğrudan etkilendiği ortaya konmuştur.
2016	Cholodilin Netsunajev ve	Vektör oto regresyon modeli ile yaptırımların hem hedef hem de uygulayan ülkeler için GSYİH üzerinde etkisi olduğu ortaya konmuştur.
2020	Doornich Raspotnik ve	Betimsel analiz ile Rusya'ya iki yıl yaptırım uygulandıktan sonra hem ithalat hem de ihracatta dramatik bir düşüş meydana geldiği tespit edilmiştir. 2016'da istikrar kazanan ticaret, 2017 yılında artmaya başlamıştır.
2021	Livia Cebotari	2014-2019 yıllarına ait veriler üzerinden yapılan istatistiki analizde, petrol fiyatlarındaki düşüş ve AB'nin kısıtlayıcı tedbirler almasının Rus Rublesinin değer kaybetmesine neden olduğu ortaya konmuştur. 2014-2016 arasında Rusya'da finansal krize neden olan ana faktörün petrol fiyatlarındaki düşüş olduğu, yaptırımların ise ikincil bir rol oynadığı gösterilmiştir. Araştırma, kısıtlayıcı tedbirlerin kabul edilmesinden sonra AB ülkelerinin Rusya'ya ihracatında bir azalma yaşandığını, ancak bazı üyelerin daha büyük kayıplar yaşadığını göstermiştir. Çalışmada, yaptırımların Rusya ile üye ülkeler arasındaki ana ticaret ortaklarının nominal olarak en büyük kayıplara uğradığı tespit edilmiştir.
2022	Kılınç-Ata, vd.	ABD, AB ve İngiltere tarafından uygulanan yaptırımların Rusya ekonomisi ve enerji sektörü üzerine etkisi incelenmiş olup, uzun vadede ekonomik etkisi olacağı sonucuna varılmıştır.

4. RUSYA'NIN MAKRO EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ

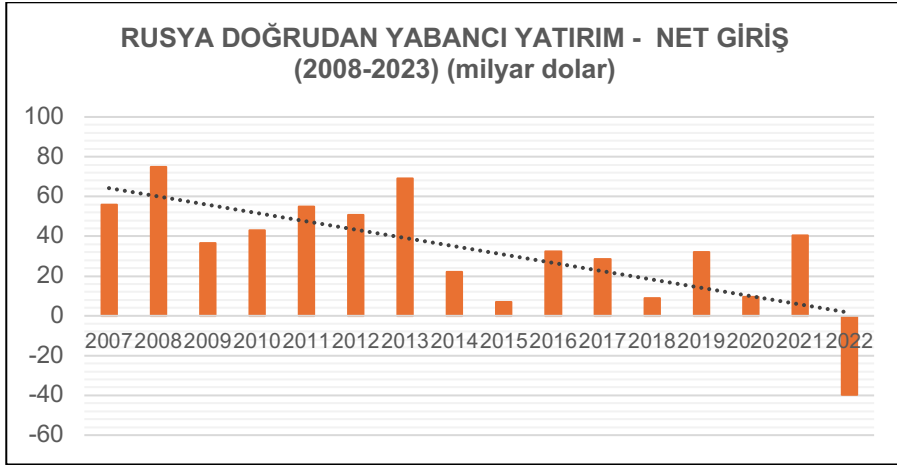
Rusya yirminci yüzyılda derin ekonomik değişimler geçirmiştir. 2009 yılında ekonominin %9 küçülmesiyle birlikte Rusya 2008 küresel mali krizinden en çok etkilenen ekonomiler arasında yer almıştır. Ancak uzun vadeli bir kayıp olmadığı gibi 2010'dan 2014'e kadar yeniden büyümeye başlamıştır. Ancak 2014'ün ikinci yarısında, Kırım'ın ilhakı nedeniyle uygulanan yaptırımlar ve küresel petrol fiyatlarındaki düşüşle birlikte Rusya'daki son kriz başlamıştır.

Bu ikiz şokun etkisi Rusya ekonomisini derin bir durgunluğa sürüklemiştir. Ruble değerinin yaklaşık yarısını kaybetmiş olup, Ağustos 2015'te 1998'den bu yana en düşük noktasına ulaşmıştır. Buna bağlı olarak Rusya'nın GSYİH'si 2015 yılında neredeyse %4 oranında küçülmüştür. Reel harcanabilir gelir %10'a yakın bir oranda azalmıştır. En sert düşüş ise Rusya'nın 2014 yılında Ukrayna'ya askeri operasyonun ardından yaşanmıştır. (Randau, 2021:26).

Uluslararası Para Fonu (IMF) Rusya Federasyonu Raporunda (2019), Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımların 2014-2018 yılları arasında GSYİH büyüme oranını yılda yaklaşık %0,2 oranında düşürdüğünü ve dolayısıyla ekonominin son yıllardaki büyüme yavaşlamasına marjinal de olsa katkıda bulunduğunu tahmin etmektedir. Bununla birlikte, yaptırımların sonucu sadece Rus ekonomisinin büyüme hızını yavaşlatan etkisiyle değerlendirilmemelidir. Bundan önemlisi, yaptırımların hedef alınan sektörleri nasıl etkilediğine bakmak olabilecektir.

Yaptırımların yansımaları, Rusya'daki doğrudan yabancı yatırımların gelişimine bakıldığında görülebilecektir. Şekil 2'de gösterilen Dünya Bankası verilerine göre 2013 yılında yaklaşık 69 milyar dolar olan net girişler, 2014 yılında yaklaşık %68 oranında azalarak 22 milyar dolar seviyesine gerilemiştir. Rusya doğrudan yabancı yatırımlardaki bu düşüşü Çinli şirketlerin yatırımlarını artırarak ikame etmeye çalışmış olsa da bu yaptırım öncesi değerlerine geri dönüşle sonuçlanmamıştır (Walterskirchen, vd., 2022:42). 2013-2021 yıllarında Rusya diğer BRIC (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) ekonomilerine kıyasla çok daha az doğrudan yabancı yatırım çekmiştir. GSYİH'ye oran olarak ortalama doğrudan yabancı yatırım girişi 2014'ten 2018'e kadar sadece %1,5 olmuştur. (Randau, 2021:34). Bu doğrultuda Rusya'nın yabancı sermayeye erişiminin sınırlı kaldığı söylenebilir.

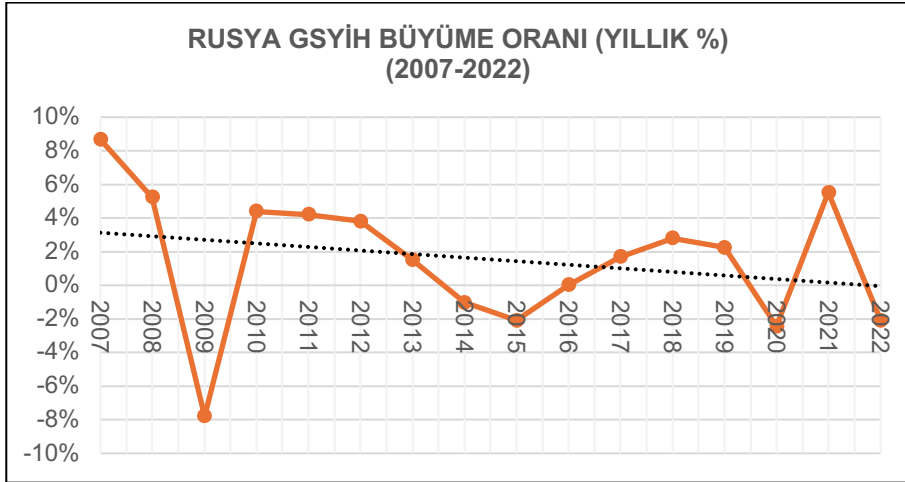
2014 sektörel yaptırımlar sonrası aşağı yönlü hareket eden doğrudan yabancı yatırım girişlerinin 2016 yılında 32,5 milyar dolar ile tekrar yükseldiği görülmektedir. Yaptırımlar sonrası geline bu seviyede doğrudan yabancı yatırım yapan bölgelere bakıldığında Batı Avrupa ve Güney Avrupa'nın payının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Rusya Merkez Bankası verilerine göre en büyük payın Kıbrıs, Lüksemburg ve Hollanda'da olduğu belirtilmiştir. 2022 yılında ise doğrudan yabancı yatırım girişleri eksiye geçmiştir.

Şekil 2. Rusya Doğrudan Yabancı Yatırım – Net Girişler (2008-2023)

Kaynak: (Dünya Bankası, 2024)

2014 yılında yaptırımların ardından Şekil 3'te de görüldüğü üzere 2015 yılında Rusya'nın yıllık GSYH'si yaklaşık %2 oranında azalmıştır. 2016 itibarıyla büyümeye geri dönüş olduğu görülmektedir, ancak bu büyüme yaptırımlar öncesi büyümeye göre daha düşüktür. 2011-2013 döneminde Rusya'nın GSYH'si ortalama yaklaşık %3,2 oranında büyümüştür. 2016-2019 yılları arasında ise ortalama büyüme yaklaşık %1,7 oranında olmuştur.

Şekil 3. Rusya Kişi Başına Düşen GSYİH Büyümesi (2007-2022)

Kaynak: (Dünya Bankası, 2024)

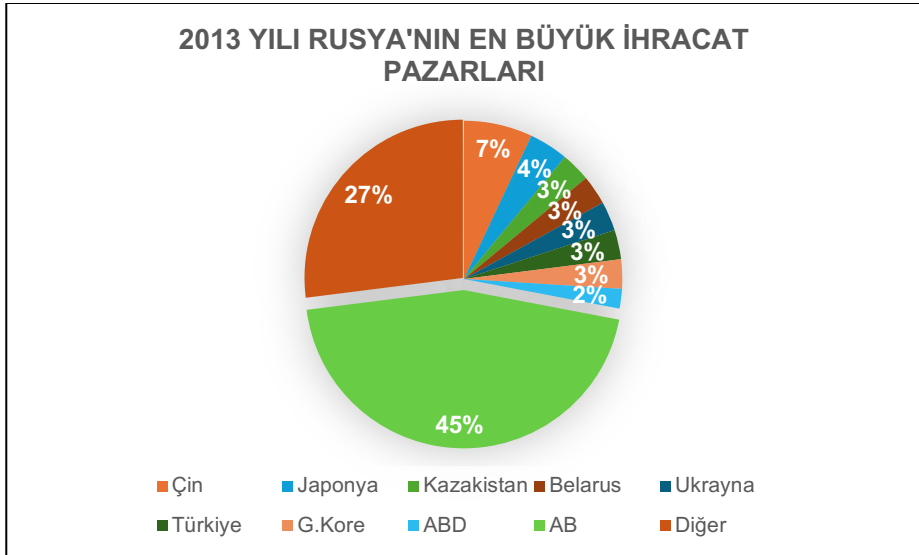
Sektörel yaptırımların Rusya ekonomisini genel olarak etkileyip etkilemediğini ve ne ölçüde etkilediğini değerlendirmek oldukça zordur. Yaptırımlar, Rus hükümeti için önemli bir ihracat ve gelir kaynağı olan petrol fiyatlarının 2014'ün başı ile 2015'in sonu arasında %60'tan fazla düşerek dramatik bir şekilde azaldığı döneme denk gelmiştir. Bununla birlikte, IMF gibi uluslararası

kuruluşlar ve birçok ekonomist, çok taraflı yaptırımlar ve düşük petrol fiyatlarından oluşan ikiz şokun Rusya'nın 2014 ve 2015'te yaşadığı ekonomik zorlukların arkasındaki ana etken olduğunu ileri sürmüştür (Nelson, 2017:4).

5. RUSYA-AVRUPA BİRLİĞİ DIŞ TİCARET VERİLERİ

AB toprakları ile Rusya'nın yakınlığı ve aynı zamanda Rusya ile tarihsel olarak kurulan ekonomik ilişkiler, ülkeye özgü ihracat portföyleri dikkate alındığında netice açısından önem taşımaktadır (Fritz, vd., 2017:7). Rusya ile Avrupa arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkiler, coğrafi süreklilik kavramının sıklıkla öne sürdüğü gibi, büyük ölçüde iki bloğun coğrafi açıdan yakınlığı tarafından belirlenmektedir. AB ve Rusya arasındaki ticaret büyük ölçüde tamamlayıcı ekonomik yapılara ve geleneksel karşılaştırmalı üstünlüklere dayanmaktadır; çünkü Rusya öncelikle hammadde, gaz ve petrol ihraç ederken, Avrupa Birliği genellikle mahsul, hizmet ve yatırım ihraç etmektedir (Simola, 2019:123-134).

Şekil 4'te Rusya'nın AB yaptırımları öncesi, 2013 yılında, en büyük ihracat pazarları gösterilmiştir. AB, Rusya için önemli bir ticaret ortağıdır. Sektörel yaptırımlar başlamadan hemen önce Rusya'nın tüm dünyaya ihracatında AB ülkelerinin payının yaklaşık %45 olduğu görülmektedir. Rusya'nın ikinci en büyük ticaret ortağı olan Çin'in 2013 yılında Rusya'nın toplam mal ihracatındaki payı %27 olarak yansımıştır. Buna karşılık Rusya, aynı yıl için ABD, İsviçre ve Çin'in ardından AB'nin dördüncü büyük ihracat pazarı olarak görülmüştür.

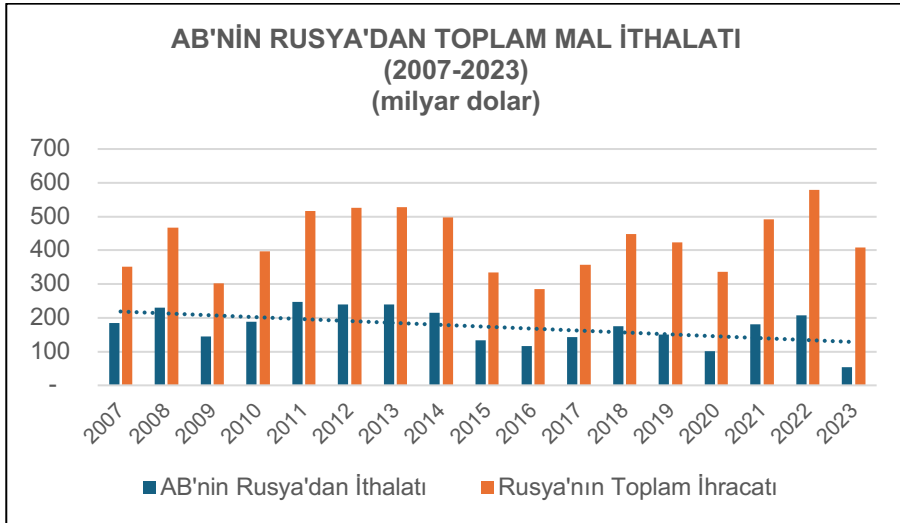

Şekil 4. Rusya'nın Yaptırımlar Öncesi En Büyük İhracat Pazarları (2013)

Kaynak: (ITC, Trade Map, 2024)

Şekil 5'te 2007-2023 yılları arasında AB'nin Rusya'dan toplam mal ithalatı, Rusya'nın tüm dünyaya toplam ihracatı ile karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir. Rusya'nın tüm dünyaya ihracatında AB ülkelerinin payının 2007-2023 yılları için ortalaması yaklaşık %41 olarak hesaplanmıştır. Sektörel yaptırımların ilk kez yürürlüğe girdiği 2014 yılında AB'nin Rusya'dan toplam mal ithalatı 214 milyar dolar iken, 2016 yılında 116 milyar dolara düşmüş olup, 2018'de belirli AB ülkelerinin 27. fasılda yer alan malların (mineral yakıtlar, mineral yağlar, vb.) ithalatındaki artış sebebiyle 175 milyar dolara yükselmiştir. Şubat 2022 yaptırımları ve bundan sonraki belirgin düşüş çalışmanın kapsamına dahil edilmediğinden değerlendirilmemiştir.

2007-2023 yılları arasında Rusya'nın toplam mal ihracatı, sektörel yaptırımlardan önceki yıl yani 2013 yılında 527 milyar dolar ile en yüksek ikinci hacmi görmüştür. Rusya'nın 2014 sonrası iki yıl keskin düşüş eğiliminde olan ihracat hacmi 2017 yılında 357 milyar dolara yükselmiştir. 2017 yılındaki en büyük payı, yaptırımlara taraf olmayan dost ülke olarak addedilen Çin ile yapılan yaklaşık 42 milyar dolarlık ticaret oluşturmaktadır. 2018 yılında yaptırımlara alışma döneminin ardından Rusya'nın toplam ihracatı yaklaşık 450 milyar dolar seviyesine çıkmış olup, pandeminin de etkisiyle 2020 yılında 337 milyar dolara gerilemiştir. 2022 sonrası uygulanan kapsamlı yaptırımlar çalışmanın kapsamına dahil olmadığından değerlendirme yapılmamıştır.

**Şekil 5. AB'nin Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve Rusya'nın Toplam İhracatı
(AB-27, Dünya)**

Kaynak: (ITC, Trade Map, 2024)

Rusya, Batı ülkeleri de dahil olmak üzere dünyanın en büyük enerji ihracatçılarından biridir (Harrison, 2022:23). Şekil 6'da sektörel yaptırımlar çerçevesinde ürün kodu olarak enerji sektörünü içeren 27. fasıla konu mallar yani; mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler ve bitümlü maddeler için 2007-2023 yılları arasında AB'nin Rusya'dan ithalatı ile Rusya'nın tüm dünyaya ihracatı karşılaştırmalı olarak analiz

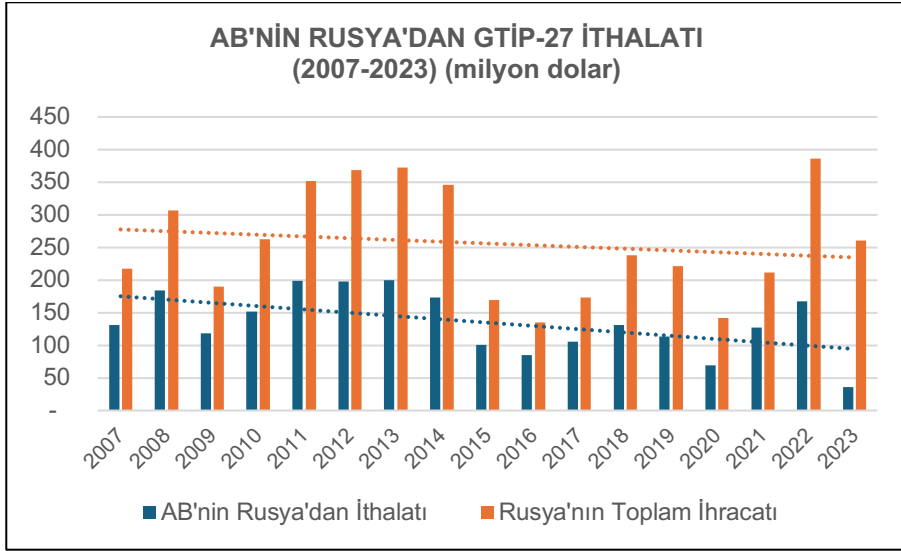
edilmiştir. Sektörel yaptırımlar öncesi 2013 yılında AB'nin Rusya'dan GTİP-27 (Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu) ithalatı 200 milyar dolar ile zirveyi görmüştür. 2013 yılı için AB'nin Rusya'dan toplam ithalatının 240 milyar dolar olduğu düşünüldüğünde, toplam ithalatının %83'ünü 27. fasılda yer alan malların oluşturduğu görülmektedir. 2016, 2020 ve 2023 yıllarında Rusya'dan GTİP-27 ithalatı en düşük seviyelere gerilemiştir. AB'nin tüm dünyadan GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payının 2007-2023 yılları arasında ortalaması yaklaşık %20 olarak hesaplanmıştır. Bu oran 2007 yılında yaklaşık %22 civarında iken, 2022 yılına bakıldığında %13 civarına düştüğü görülmektedir.

2007-2023 yılları arasında Rusya'nın tüm dünyaya toplam GTİP-27 ihracatı sektörel yaptırımların hemen öncesinde, 2013 yılında, yaklaşık 372 milyar dolar ile 2022 yılından sonra en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Rusya'nın en büyük gelir kalemi olan enerji sektörüne konu malların (GTİP-27) 2013 yılında tüm dünyaya olan ihracatının, 2013 yılındaki tüm dünyaya yapılan toplam mal ihracatına oranı yaklaşık %71 seviyesindedir. Dolayısıyla belirtilen yıllar arasında Rusya'nın toplam mal ihracatının yaklaşık %71'ini 27. fasıla ve sektörel yaptırımlara konu malların oluşturduğu söylenebilir.

27. fasıla konu petrol ve gaz, kilit değerli ham maddeler olarak Rusya ekonomisinin sadece temeli değil, aynı zamanda ülkenin iç ve dış politikalarıyla etkileşime giren stratejik ve politik araçlar olduğu bilinmektedir. Yaptırımların Rusya'nın enerji sektörünü nasıl etkilediğinin doğru bir şekilde analiz edilmesinin yanı sıra, yaptırımların Rusya üzerindeki ekonomik yansımalarının yorumlanması ve analizi de büyük önem taşımaktadır. Çünkü Rusya AB'nin en büyük enerji ithalatçısı konumundadır ve enerji ürünlerinden elde edilen ihracat gelirleri Rusya'nın gelirinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır (Kılınç-Ata, vd., 2022:2).

2014 yılı sonrasında Rusya'nın tüm dünyaya yapmış olduğu GTİP-27 ihracatının yarı yarıya azaldığı Şekil 6'da açıkça görülmektedir. 2018 yılında yapılan 238 milyar dolarlık ihracattaki en büyük paya Çin'den sonra AB üyesi ülkeler olan Hollanda ve Almanya'nın sahip olması ise dikkat çekicidir. Çin, Rusya'nın petrol ve gazının en büyük alıcılarından biridir ve yaptırımlara rağmen mineral ürün ithalatını artırmaya devam etmektedir.

Yaptırımların uygulamaya konulmasından kısa bir süre önce, başta uluslararası petrol fiyatlarındaki düşüş olmak üzere başka faktörler de Rus ekonomisine zarar vermiştir. Rublenin devalüasyonu dış ithalat talebini azaltmış ve dolayısıyla ticaret hacimlerinin düşmesine katkıda bulunmuştur. Rusya ile diğer ülkeler arasındaki ticaret akışını etkileyen tüm farklı faktörleri aynı anda birbirinden ayırmak, yaptırım kaynaklı ekonomik maliyetlerin sonuçlarını belirlemek için zorluk teşkil etmektedir (Fritz, vd., 2017:39).

Şekil 6. AB'nin Rusya'dan GTİP-27 İthalatı ve Rusya'nın Toplam GTİP-27 İhracatı (AB-27 ve Dünya)

Kaynak: (ITC, Trade Map, 2024)

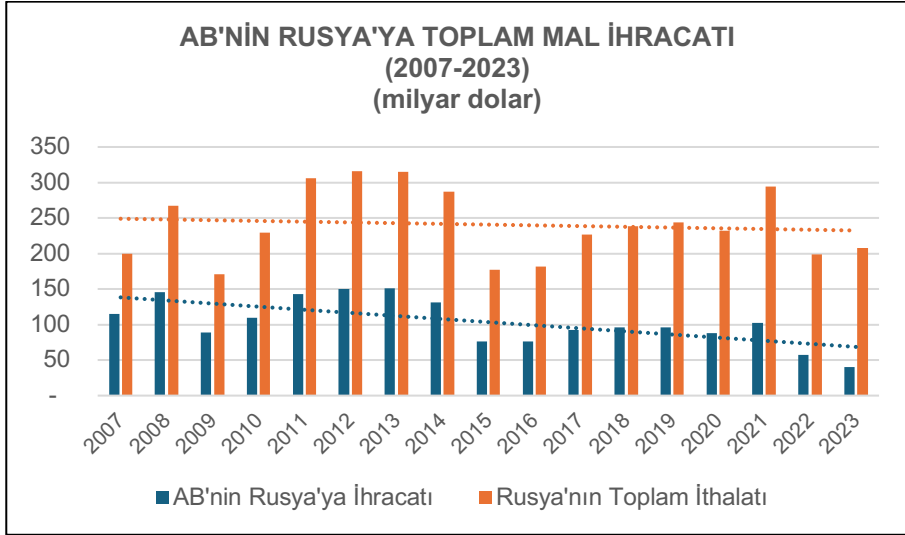
Şekil 7'de 2007-2023 yılları arasında AB'nin Rusya'ya toplam mal ihracatı, Rusya'nın tüm dünyadan toplam ithalatı ile karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir. Rusya'nın tüm dünyadan ithalatında AB ülkelerinin payının 2007-2023 yılları ortalaması yaklaşık %43 olarak hesaplanmıştır.

2014 yılında AB'nin Rusya'ya toplam mal ihracatının yaklaşık 131 milyar dolar olduğu görülmektedir. Bu ihracatın en büyük kalemini 84. fasılda yer alan nükleer reaktörler, kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, aksam ve parçaları oluşturmaktadır. 84. fasıl toplam ihracat tutarı yaklaşık 30 milyar dolar olup, 2014 yılı toplam ihracatının %22'sini oluşturmaktadır. Bu mal grubunun ihracatı da 2014 yılında yürürlüğe giren sektörel yaptırımlar ile kısıtlanmıştır. Rus savunma sanayine yönelik kısıtlamalar, gerek büyük savunma sanayi şirketlerinin yaptırım listelerine eklenmesi ve gerekse bahse konu şirketlere belirli vadelerde finansman sağlanması yasaklanmıştır. Bazı şirketler ise tamamen yasaklı listeye eklenerek, bu şirketlerle herhangi bir finansal işlem yapılması yasaklanmıştır. Ek olarak 84. fasılda bulunan ürünlerin büyük bir bölümü aynı zamanda AB ikili kullanımı olan mallar listesinde yer almaktadır. 2014 yaptırım regülasyonlarında askeri kullanım veya son kullanımı olan ve ikili kullanımı olan malların Rusya'ya ihraç edilmesi yasaklanmıştır. Bu nedenlerle GTİP-84 hem AB'nin Rusya'ya ihracatında önemli bir kalem olması, hem de sektörel yaptırımlar kapsamına girmesi sebebiyle analize dahil edilmiştir.

2015 yılında AB'nin Rusya'ya toplam ihracatı 76 milyar dolara gerilemiş olup, 84. fasıl için toplam ihracat tutarı da 17 milyar dolar seviyesine inmiştir. Baltık ülkelerinin yanı sıra Polonya, Çek Cumhuriyeti, Avusturya ve Macaristan'ın

toplam ihracatında Rusya'nın payı önemli ölçüde azalmış ve AB geneline kıyasla çok daha fazla düştüğü görülmüştür.

Belirlenen periyod içinde 2013 yılı, Rusya'nın tüm dünyadan toplam ithalatında yaklaşık 316 milyar dolar ile zirveyi gördüğü yıl olarak kaydedilmiştir. Bununla birlikte nominal ithalat değerlerindeki düşüşün Rus rublesindeki devalüasyondan etkilendiği düşünülmektedir. Bu aynı zamanda Rusya ve AB arasındaki ticari ilişkilerin genel anlamda bozulmasını da yansıtmaktadır (Fritz, vd., 2017:8).

**Şekil 7. AB'nin Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve Rusya'nın Toplam İthalatı
(AB-27, Dünya)**

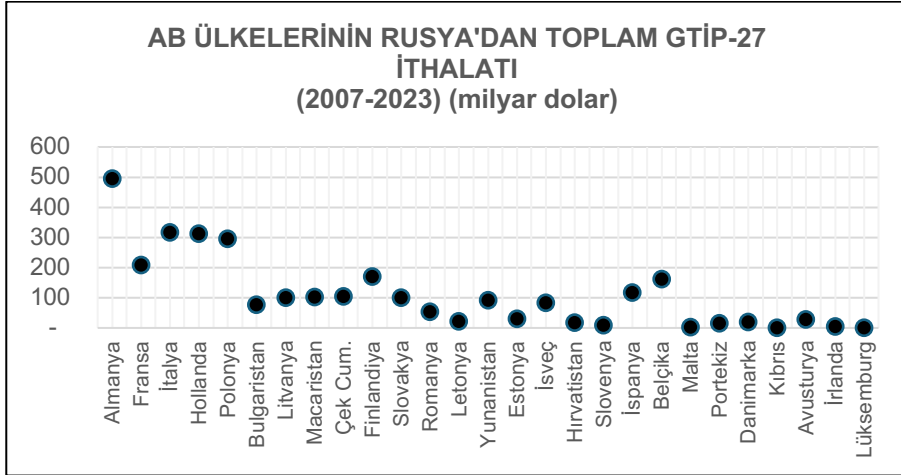
Kaynak: (ITC, Trade Map, 2024)

Şekil 8'de 27. fasıla konu malların, AB üyesi 27 ülke özelinde, Rusya'dan 2007-2023 yılları arasındaki toplam ithalatı gösterilmiştir. Ülke bazlı analizin özellikle gösterilme sebeplerinden biri AB üye ülkeleri açısından tekil olarak ithalatın büyüklüğünü ortaya koymaktır. Almanya söz konusu yıllar arasında toplam 500 milyar dolara yakın ithalat gerçekleştirerek hacim olarak en büyük paya sahip olmuştur. Hacim olarak Almanya'yı sırasıyla İtalya, Hollanda, Polonya ve Fransa izlemektedir.

Özellikle petrol ve gazda dışa bağımlı ülkelerden olan AB üye ülkelerinden bazıları, Rusya'ya yönelik yaptırımları güçlendirmeye yönelik uygulamalara zaman zaman karşı çıkmış ve anlaşmaya varılamamasına sebep olmuştur.

2022 krizine kadar uygulanan yaptırımlar genellikle büyük enerji firmaları üzerinde tam yasak şeklinde veya sektörel yaptırımlar altında belirli tür işlemlerin veya ticaretin kısıtlanması şeklinde yürürlüğe konmuştur. Bu bağlamda AB ülkelerinin GTİP-27 ithalatında 2014-2022 arasında gerçekleşen azalma trendi ile birlikte yaşanan iniş çıkışlar 2022 sonrası dip noktayı görmüştür.

Rusya ile sınır komşusu olan ülkelerde ise en büyük pay belirtilen yıllar arasında 170 milyar dolar ile Finlandiya'dadır. Rusya'dan GTİP-27 ithalatında son sırada yer alan ülke, dolayısıyla yaptırımlardan en az etkilenmesi beklenen ülke ise belirtilen tarihler için yaklaşık 577 milyon dolar ithalat hacmiyle Lüksemburg'dur.

Şekil 8. AB Ülkelerinin Rusya'dan Toplam GTİP-27 İthalatı (AB-27)

Kaynak: (ITC, Trade Map, 2024)

Ülke bazlı değerlendirmede GTİP-27 ithalatında tutar olarak en büyük paya sahip Almanya ile birlikte, 2007-2023 yılları arasında Rusya'dan toplam GTİP-27 ithalatının, tüm dünyadan GTİP-27 ithalatına oranı ortalama %67 ile en büyük paya sahip ülke olan Bulgaristan ve aynı oranın %63 olarak hesaplandığı ikinci büyük paya sahip ülke olan Litvanya da analize dahil edilmektedir. Litvanya'nın analize dahil edilmesindeki bir diğer önemli faktör ise belirlenen periyod içindeki toplam mal ithalatında, tüm dünyaya kıyasla Rusya'nın payının AB ülkeleri arasındaki en yüksek oran olan %17 civarında olmasıdır.

27 üye ülke özelinde Rusya ile ticaretin önemi ve toplam ithalat-ihracatındaki payları gösterilmektedir. Bununla birlikte AB ülkeleri için büyük öneme sahip enerji ürünlerine dair fasıl olan GTİP-27 ithalatı, toplam ithalatı ile karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. AB'nin Rusya'ya ihracatında ise özellikle yaptırımlardan sonra belirgin bir düşüş eğiliminde olan GTİP-84 ticareti de ülke ve yıl bazlı olarak dikkate alınmaktadır. Bununla birlikte 2014 AB yaptırımları ile birlikte silah ve silahla ilgili malzemelere de ambargo uygulandığından AB ülkelerinin Rusya'ya GTİP-93 yani silahlar ve mühimmat; bunların aksam, parça ve aksesuarı ürünlerinin ihracatının analize dahil edilmesinin uygun olacağı düşünülmüştür.

Şekil 9'da AB üye devletleri arasında en büyük ekonomiye sahip ve Rusya ile ticarete tutar olarak en büyük paya sahip olan Almanya'nın Rusya'dan 2007-2023 yılları arasında toplam mal ithalatı ile toplam GTİP-27 ithalatının yıllara

göre, özellikle yaptırımların uygulanmaya başlandığı 2014 yılından sonra aşağı yönlü seyrettiği görülmektedir.

Almanya'nın toplam mal ithalatında Rusya'nın payı belirlenen yıllara göre sırasıyla, 2007 yılında %3,7; 2008 yılında %3; 2009 yılında %2,5; 2010 yılında %2,9; 2011 yılında %3,3; 2012 yılında %3,5; 2013 yılında %3,3; 2014 yılında %3,2; 2015 yılında %2,1; 2016 yılında %2; 2017 yılında %2,2; 2018 yılında %2,3; 2019 yılında %2; 2020 yılında %1,5; 2021 yılında %2; 2022 yılında %2 ve 2023 yılında %0,3 olarak hesaplanmıştır.

Almanya'nın toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payı ise oldukça yüksek bir orandadır. Yıllara göre sırasıyla Rusya'nın payı 2007 yılında %18; 2008 yılında %17; 2009 yılında %16,5; 2010 yılında %19; 2011 yılında %19; 2012 yılında %20; 2013 yılında %19; 2014 yılında %20; 2015 yılında %17,2; 2016 yılında %19,3; 2017 yılında %20,6; 2018 yılında %19; 2019 yılında %16,7; 2020 yılında %15,1; 2021 yılında %14; 2022 yılında %11,2 ve 2023 yılında %0,8 olarak hesaplanmıştır.

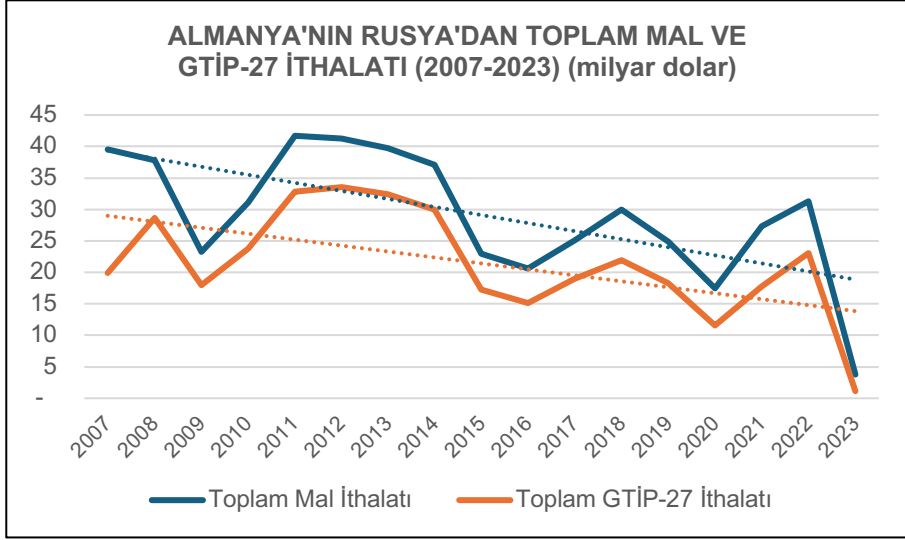
Sektörel yaptırımların yürürlüğe girdiği ilk yıl olan 2014 yılına bakıldığında, Almanya'nın Rusya'dan toplam mal ithalatı yaklaşık 37 milyar dolar seviyesinde iken, bunun yaklaşık 30 milyar dolarını GTİP-27 ithalatının oluşturduğu görülmektedir. Yani 2014 yılı için bakıldığında, Almanya'nın Rusya'dan toplam mal ithalatının yaklaşık %81'ini 27. fasıla konu ürünler oluşturmaktadır. 2014 yılında Almanya'nın Rusya'dan yaklaşık 30 milyar dolarlık GTİP-27 ithalatı ise tüm dünyadan toplam GTİP-27 ithalatının yaklaşık %20'sini oluşturmaktadır. Bu, Rusya'nın Almanya için özellikle enerji ürünleri özelinde önemli bir ticaret partneri olduğunu göstermektedir. Almanya'nın 2014 yılı toplam ithalatında Rusya'nın payı yaklaşık %3 olarak hesaplanmıştır.

Yaptırımların ilk yılının sona ermesiyle birlikte 2015 yılı rakamlarına bakıldığında, Almanya'nın Rusya'dan toplam mal ithalatının yaklaşık 23 milyar dolar seviyesine gerilediği görülmektedir. Almanya'nın toplam mal ithalatının bir önceki yıla göre yaklaşık 200 milyar dolar gerilemesi de göz önünde bulundurularak 2015 yılı toplam ithalatında Rusya'nın payı yaklaşık %2 olarak hesaplanmıştır. 2015 yılında Almanya'nın Rusya'dan GTİP-27 ithalatı ise yaptırımların ilk etkisiyle bir önceki yıla göre neredeyse yarı yarıya azalarak yaklaşık 17 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Tüm dünyadan GTİP-27 ithalatı da buna paralel olarak bir önceki yıla göre azalarak yaklaşık 99 milyar dolar seviyesindedir. Oran olarak ise tüm dünyadan GTİP-27 ithalatına kıyasla Rusya'dan ithalatı yaklaşık %12 olarak hesaplanmıştır.

2016 yılında Almanya'nın Rusya'dan toplam ithalatı yaklaşık 20 milyar dolara gerilerken, bu ithalatın yaklaşık 15 milyar dolarının GTİP-27 ithalatı olduğu görülmektedir. Almanya'nın Rusya'dan 2016 yılında yapmış olduğu toplam mal ithalatının yaklaşık %75'ini enerji ham maddesi olan ürünleri içeren fasıl oluşturmaktadır.

Sektörel yaptırımların mahiyetinin anlaşılması ve açık kapıların kullanılarak ticarete devam edilmesi sebebiyle 2015 yılından sonra ticaret ivme kazanmıştır. Ancak pandeminin de etkisi ile 2020 yılında Almanya'nın Rusya'dan ithalatı yaklaşık 17 milyar dolar seviyesine gerilemiştir.

Almanya'nın tüm dünyadan ithalatına kıyasla Rusya'nın payı ise yaklaşık %1 olarak hesaplanmıştır. Pandemi sonrası, özellikle 2022 yılında yaptırım öncesi rakamlara ulaşan toplam ithalat yaklaşık 31 milyar dolar kaydedilerek, Rusya'nın toplam ithalattaki payı %2'ye yükselmiştir. 2022 yılı için GTİP-27 ithalatında tüm dünyaya kıyasla Rusya'nın payı ise %11 olarak hesaplanmıştır. 2022 yılında oldukça kompleks yapıda uygulanan yaptırımların etkisi ise 2023 yılında kendini göstererek, ithalat rakamları belirlenen periyod içindeki en düşük noktaya gerilemiştir. Yaklaşık 3,8 milyar dolar olan toplam mal ithalatının 1 milyar doları (%30'u) GTİP-27 ithalatıdır.

Şekil 9. Almanya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ile GTİP-27 İthalatı (2007-2023)

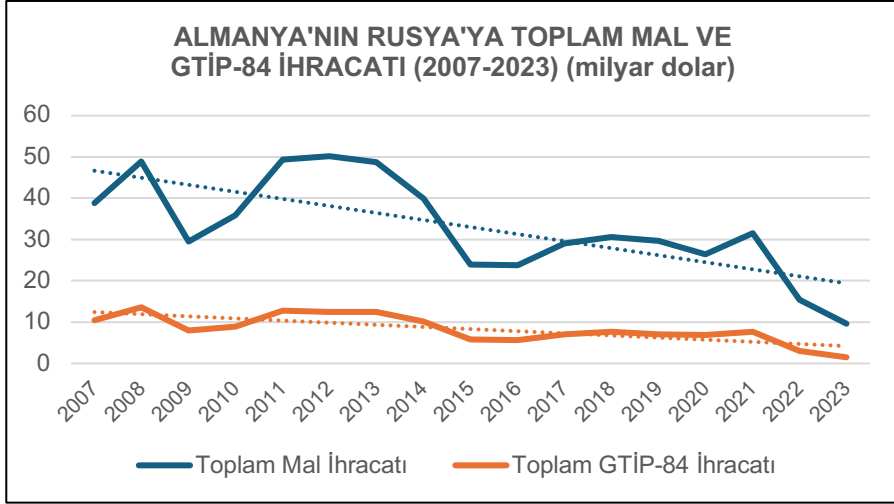
Kaynak: (ITC, Trade Map, 2024)

Şekil 10'da Almanya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı ile ikili kullanımı ve askeri son kullanımı olabilecek malları içeren 84. fasıl ihracat trendi yıl bazında gösterilmiştir. Almanya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı beklendiği gibi düşüş eğilimindedir.

Almanya'nın toplam mal ihracatında Rusya'nın payı belirlenen yıllara göre sırasıyla 2007 yılında %3; 2008 yılında %3,4; 2009 yılında %2,6; 2010 yılında %2,8; 2011 yılında %3,3; 2012 yılında %3,6; 2013 yılında %3,4; 2014 yılında %2,7; 2015 yılında %1,8; 2016 yılında %1,8; 2017 yılında %2; 2018 yılında %2; 2019 yılında %2; 2020 yılında %2; 2021 yılında %2; 2022 yılında %1 ve 2023 yılında %0,6 olarak hesaplanmıştır.

Belirlenen yıllar arasında Almanya'nın Rusya'ya ihracatında zirve yaptığı yıl 50 milyar dolar ile 2012 yılı olarak kaydedilmiştir. 2012 yılı için Rusya'nın tüm dünyadan ithalatında Almanya'nın payı yaklaşık %16 olarak hesaplanmıştır. Almanya'nın Rusya'ya GTİP-84 ihracatına bakıldığında 2012 yılında yaklaşık 12,5 milyar dolarlık bir ticaret yapıldığı ve GTİP-84 ihracatının Rusya'ya toplam ihracatındaki payının yaklaşık %25 olduğu görülmektedir.

Sektörel yaptırımların başladığı 2014 yılı itibarıyla gerilemeye başlayan ihracat rakamlarının, 2017 itibarıyla hafif yükseliş eğilimi gösterdiği görülmektedir. 2022 yılında Almanya'nın Rusya toplam mal ihracatı 15 milyar dolar civarında kaydedilmiş olup, 2022 Rusya yaptırımları sonrası 2023 yılında belirlenen periyod içindeki en düşük seviye olan 9,5 milyar dolar seviyesine inmiştir. Bunun yanında GTİP-84 ihracatı ise yaklaşık 1,5 milyar dolar olarak belirtilmiştir.

Şekil 10. Almanya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ile GTİP-84 İhracatı (2007-2023)

Kaynak: (ITC, Trade Map, 2024)

Şekil 11'de kültürel ve ekonomik olarak birbirini güçlendiren bağları olan Bulgaristan ile Rusya ticaretinin 2007-2023 yılları arasında toplam mal ithalatı ile toplam GTİP-27 ithalatının yıllara göre seyri gösterilmiştir. Genel bakışta ithalatın aşağı yönlü eğilimde olduğu görülmektedir. Toplam mal ithalatı ile GTİP-27 ithalatının iniş çıkışları paralel seyretmektedir.

Bulgaristan'ın toplam mal ithalatında Rusya'nın payı diğer AB ülkelerine kıyasla daha büyük olup, belirlenen yıllara göre sırasıyla, 2007 yılında %17; 2008 yılında %17,7; 2009 yılında %15,6; 2010 yılında %16; 2011 yılında %17,7; 2012 yılında %20,8; 2013 yılında %18,5; 2014 yılında %15,2; 2015 yılında %12; 2016 yılında %9; 2017 yılında %10,2; 2018 yılında %9,7; 2019 yılında %9,9; 2020 yılında %6,1; 2021 yılında %7,6; 2022 yılında %10,8 ve 2023 yılında %6,5 olarak hesaplanmıştır.

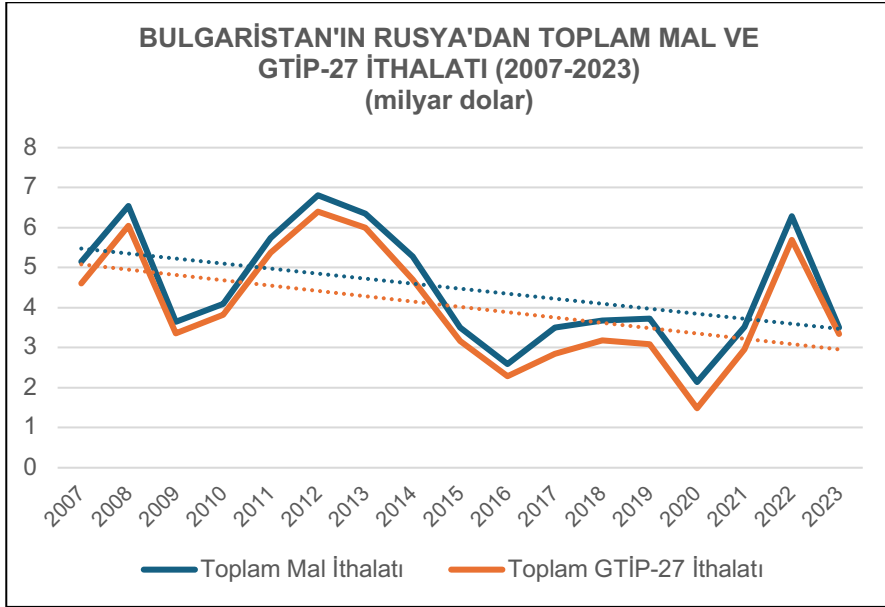
Bulgaristan'ın toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payı ise oldukça yüksek bir orandadır. Yıllara göre sırasıyla Rusya'nın payı 2007 yılında %77; 2008 yılında %75; 2009 yılında %71,3; 2010 yılında %68; 2011 yılında %71,8; 2012 yılında %78,5; 2013 yılında %75,7; 2014 yılında %67,5; 2015 yılında %69,3; 2016 yılında %63,4; 2017 yılında %58,7; 2018 yılında %62; 2019 yılında %58,9; 2020 yılında %49,8; 2021 yılında %55,5; 2022 yılında %58 ve 2023 yılında %56 olarak hesaplanmıştır.

Yukarıda hesaplanan oranlar Rusya'nın, Bulgaristan için enerji hammaddelerine konu malları içeren 27. fasıl ithalatında oldukça önemli bir ticaret partneri olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra, 2007-2023 yılları arasında Bulgaristan'ın Rusya'dan toplam ithalatının ortalama %90'ını GTİP-27 kaleminin oluşturduğu görülmektedir. 2012 yılında Bulgaristan'ın toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payı da belirlenen dönem içerisindeki en yüksek oran olan %78,5 olarak hesaplanmıştır. Bu bilgiler ışığında Bulgaristan'ın özellikle 2014 yılı itibarıyla yürürlüğe giren ve enerji ithalatına kısıtlar getiren sektörel yaptırımlardan etkilenmiş olabileceği söylenebilir.

Belirlenen yıllar arasında toplam mal ithalatının en çok gerçekleştiği yıl 6,8 milyar dolar ile 2012 yılı olarak kaydedilmiştir. GTİP-27 ithalatı da yine aynı şekilde 2012 yılında zirveyi görerek 6,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bulgaristan'ın 2012 yılında Rusya'dan yapmış olduğu toplam mal ithalatının %94'ünü 27. fasıla konu ürünlerin oluşturduğu önemli bir bulgu olarak kaydedilmiştir. Sektörel yaptırımların yürürlüğe girdiği ilk yıl olan 2014 yılından 2015 yılına geçişte toplam mal ithalatı ve GTİP-27 ithalatının neredeyse gerilemiş olup, GTİP-27 ithalatı, toplam ithalata göre daha düşük bir oranda azalmıştır.

Sektörel yaptırımların mahiyetinin anlaşılması ya da yaptırım kapsamı dışında kalan alanların kullanılarak ticarete devam edilmesi sebebiyle 2017 itibarıyla ticaret ivme kazansa da hacim olarak azaldığı görülmektedir. Pandeminin de etkisi ile 2020 yılında Bulgaristan'ın Rusya'dan toplam mal ithalatı, belirlenen periyod içindeki en düşük nokta olan yaklaşık 2 milyar dolar seviyesine gerilemiştir.

2022 yılında yürürlüğe giren karmaşık yaptırımlardan sonra yaklaşık 6 milyar dolar seviyesine çıkan toplam mal ithalatının önceki yıllara göre yükselmiş olması dikkat çekici bir husus olarak düşünülmektedir. Aynı yıl GTİP-27 ithalatı da 5,6 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. 2022 yılındaki bu artışların, ilerleyen dönemde artacak yaptırımların öncesinde enerji ham maddelerinin tedariki açısından korunma amaçlı yapıldığı düşünülmektedir. 2023 yılına bakıldığında ise ithalatın neredeyse yarı yarıya azaldığı görülmektedir.

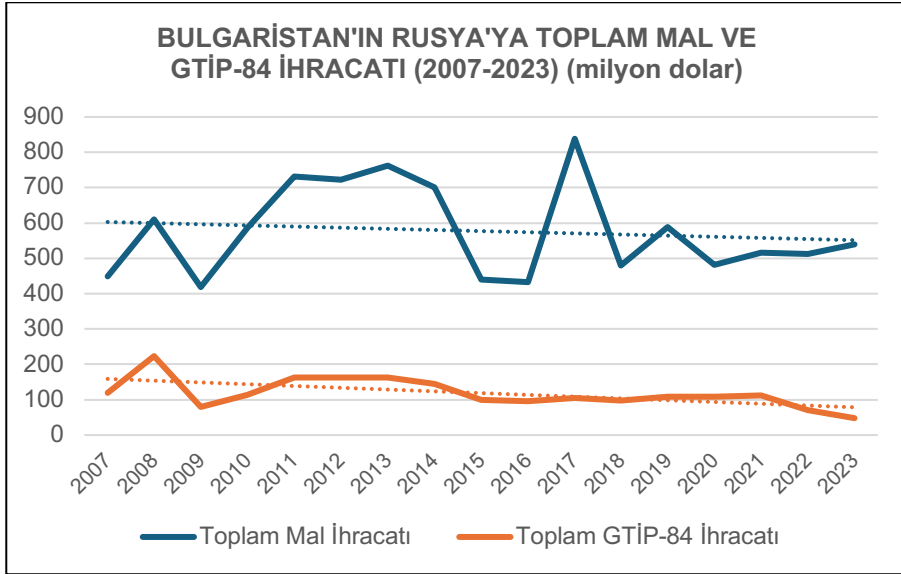
Şekil 11. Bulgaristan'ın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ile GTİP-27 İthalatı (2007-2023)

Kaynak: (ITC, Trade Map, 2024)

Şekil 12'de Bulgaristan'ın Rusya'ya toplam mal ihracatı ile ikili kullanımı ve askeri son kullanımı olabilecek malları içeren 84. fasıl ihracat eğilimi yıl bazında gösterilmiştir. Bulgaristan'ın Rusya'ya toplam mal ihracatının ve GTİP-84 ihracatının beklendiği üzere azalış eğiliminde olduğu görülmektedir. Bulgaristan'ın toplam mal ihracatında Rusya'nın payı belirlenen yıllara göre sırasıyla 2007 yılında %2,4; 2008 yılında %2,7; 2009 yılında %2,5; 2010 yılında %2,8; 2011 yılında %2,6; 2012 yılında %2,7; 2013 yılında %2,6; 2014 yılında %2,4; 2015 yılında %1,7; 2016 yılında %1,6; 2017 yılında %2,7; 2018 yılında %1,4; 2019 yılında %1,8; 2020 yılında %1,5; 2021 yılında %1,2; 2022 yılında %1 ve 2023 yılında %1,1 olarak hesaplanmıştır.

Belirlenen yıllar arasında Bulgaristan'ın Rusya'ya toplam mal ihracatında zirve yaptığı yıl, yaklaşık 800 milyon dolar ile 2017 yılı olarak kaydedilmiştir. 2014 yılında uygulanmaya başlanan sektörel yaptırımların ardından görülen bu yükselişin hangi fasıla konu mallar için yaşandığının önemli olduğu düşünüldüğünden detaylarına bakılmış olup, yaklaşık 375 milyon dolarlık ihracatın 30. fasıla konu ürünler, yani demir veya çelikten eşyalar olduğu görülmüştür. 2017 yılı için Rusya'ya yapılan GTİP-84 ihracatının ise yaklaşık 100 milyon dolar seviyesinde gerçekleştiği kaydedilmiştir.

AB ülkeleri arasında yaptırımların kaldırılması yanlısı bir imaja sahip Bulgaristan'ın toplam mal ihracatı ufak iniş çıkışlarla azalış trendinde olsa da Şubat 2022'de uygulanmaya başlanan geniş kapsamlı yaptırımların ardından dahi 500 milyon doların altına inmediği gözlenmiştir.

Şekil 12. Bulgaristan'ın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ile GTİP-84 İhracatı (2007-2023)

Kaynak: (ITC, Trade Map, 2024)

Son olarak güçlü ekonomik ilişkilere sahip Litvanya ve Rusya'nın 2014 yılında yürürlüğe giren sektörel yaptırımlardan nasıl etkilendiğini incelemek üzere 2007-2023 yılları arasındaki ithalat ve ihracat rakamları değerlendirilmektedir. Şekil 13'te görüldüğü üzere Litvanya'nın Rusya'ya toplam mal ithalatı ile GTİP-27 ithalatının genel seyrinin aşağı yönlü olduğu görülmektedir.

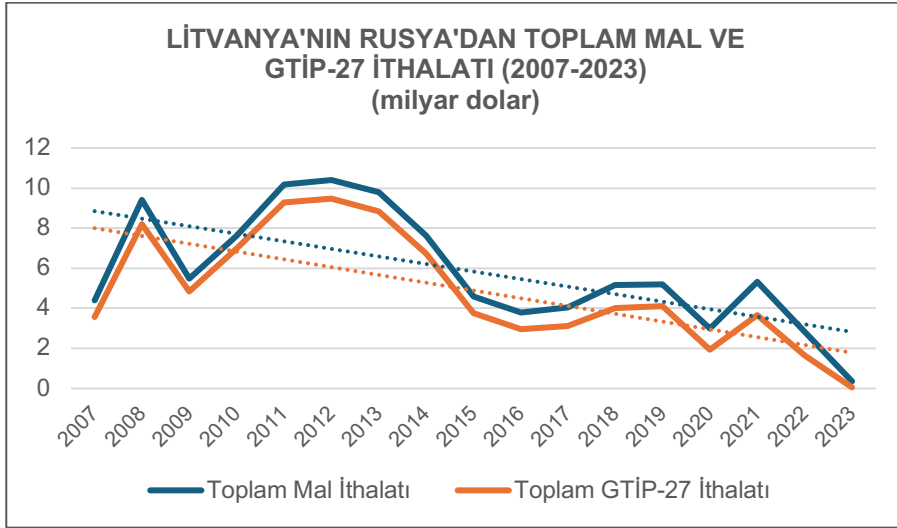
Litvanya'nın toplam mal ithalatında Rusya'nın payının diğer AB ülkelerine nazaran daha büyük olduğu görülmektedir. Belirlenen yıllara göre sırasıyla, 2007 yılında %18; 2008 yılında %30; 2009 yılında %29,9; 2010 yılında %32,7; 2011 yılında %32; 2012 yılında %32,3; 2013 yılında %28,1; 2014 yılında %21,6; 2015 yılında %16,3; 2016 yılında %13,8; 2017 yılında %13,1; 2018 yılında %14,2; 2019 yılında %14,5; 2020 yılında %8,9; 2021 yılında %11,9; 2022 yılında %5,1 ve 2023 yılında %0,7 olarak hesaplanmıştır.

Litvanya'nın toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payı ise oldukça yüksek bir orandadır. Litvanya belirlenen yıllar arasında, özellikle yaptırımlar öncesinde GTİP-27 ithalatının tamamına yakın bir bölümünü Rusya'dan sağlamaktadır. Yıllara göre sırasıyla Rusya'nın payı 2007 yılında %90,3; 2008 yılında %94,4; 2009 yılında %95,4; 2010 yılında %93; 2011 yılında %88,6; 2012 yılında %86,9; 2013 yılında %84,6; 2014 yılında %78,5; 2015 yılında %51,8; 2016 yılında %63,8; 2017 yılında %53,6; 2018 yılında %56,3; 2019 yılında %63,2; 2020 yılında %51,8; 2021 yılında %50,3; 2022 yılında %10,8 ve 2023 yılında %0,6 olarak hesaplanmıştır.

Söz konusu oranlar Rusya'nın Baltık ülkeleri arasında Litvanya için çoğunlukla önemli bir ticaret ortağı olduğunun göstergelerindendir. Bununla birlikte, 2007-2023 yılları arasında Litvanya'nın Rusya'dan toplam ithalatının ortalama

%84'ünü GTİP-27 ithalatının oluşturduğu görülmektedir. En yüksek rakama ulaşan GTİP-27 ithalatı 2012 yılında gerçekleşmiş olup, 9,4 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. Belirlenen yıllar arasında toplam mal ithalatında en yüksek rakama ulaşılan yıl ise yine 2012 yılı olup, 10,4 milyar dolar olarak kaydedilmiştir.

Sektörel yaptırımların yürürlüğe girmesinin ardından 2015 yılında keskin düşüş gösteren toplam mal ve GTİP-27 ithalatı neredeyse yarı yarıya azalmıştır. 2017 yılında hafif yükselen ithalat rakamları 2023 yılında söz konusu periyod içindeki en düşük rakamlara inmiştir. Litvanya, özellikle GTİP-27 ithalatında Rusya'ya olan bağımlılığı sebebiyle yaptırımlardan etkilendiği düşünülen bir AB ülkesi olarak not edilmektedir.

Şekil 13. Litvanya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ile GTİP-27 İthalatı (2007-2023)

Kaynak: (ITC, Trade Map, 2024)

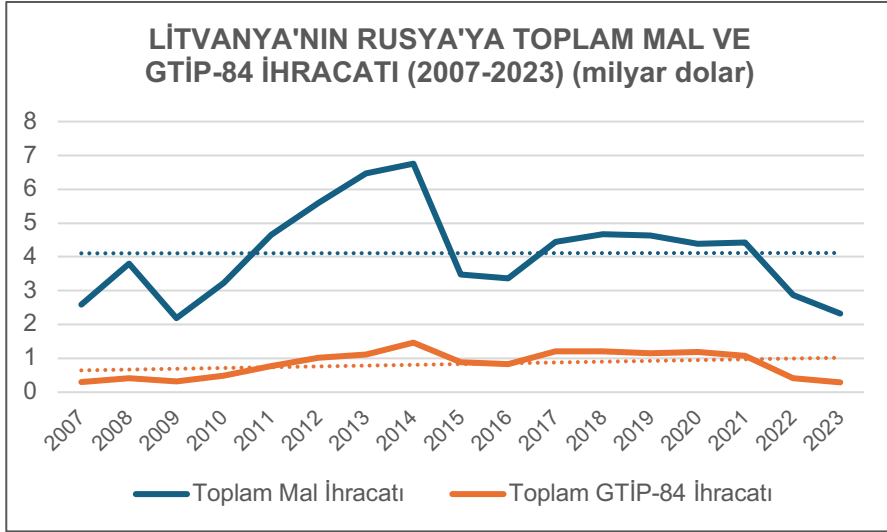
Litvanya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatının sabit bir trendde olduğu göze çarpmaktadır. Bununla birlikte ikili kullanımı ve askeri son kullanımı olabilecek malları içeren 84. fasıl ihracat trendi de Şekil 14'te gösterilmektedir.

Litvanya'nın toplam mal ihracatında Rusya'nın payı belirlenen yıllara göre sırasıyla 2007 yılında %15; 2008 yılında %16; 2009 yılında %13,3; 2010 yılında %15,6; 2011 yılında %16,6; 2012 yılında %18,9; 2013 yılında %19,9; 2014 yılında %20,9; 2015 yılında %13,7; 2016 yılında %13,5; 2017 yılında %14,9; 2018 yılında %14; 2019 yılında %14; 2020 yılında %13,4; 2021 yılında %10,9; 2022 yılında %6,2 ve 2023 yılında %5,4 olarak hesaplanmıştır.

2007-2023 yılları arasında Litvanya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatında zirve yaptığı yıl 6,7 milyar dolar ile 2014 yılı olarak kaydedilmiştir. 2014 yılı için Rusya'nın tüm dünyadan ithalatında Litvanya'nın payı ise %2,4 olarak hesaplanmıştır. Aynı yıl Litvanya'nın tüm dünyaya ihracatında Rusya'nın payı ise %20,4 ile en yüksek oran olarak kayıtlara geçmiştir. Litvanya'nın Rusya'ya

GTİP-84 ihracatına bakıldığında en yüksek rakama ulaşılan yıl da yine 2014 yılı olup, yaklaşık 1,5 milyar dolarlık ihracat yapıldığı görülmektedir.

Sektörel yaptırımların ardından ilk şok 2015 yılında yaşanmış olup ihracat rakamları neredeyse yarı yarıya azalmıştır. 2015 sonrası iniş çıkışlar devam etse de ihracat 5 milyar doların üzerine çıkamamıştır. GTİP-84 ihracatı ise belirlenen periyod içindeki en dip noktayı beklediği üzere 2023 yılında görmüş olup, yaklaşık 300 milyon dolar seviyesinde kaydedilmiştir.

Şekil 14. Litvanya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ile GTİP-84 İhracatı (2007-2023)

Kaynak: (ITC, Trade Map, 2024)

Uluslararası ticaret teorileri bağlamında Ukrayna-Rusya gerilimi, özellikle de Doğu Ukrayna'daki çatışma ve Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı, kökleri; tarihi, siyasi ve ekonomik faktörlere dayanan karmaşık ve çok yönlü bir olaydır. Merkantilizm, güvenlik kaygıları ve ekonomik çıkarların devletlerin eylemlerini şekillendirmede nasıl etkileşime girdiğine dair içgörüler sunduğundan, çatışan tarafların ekonomik motivasyonları ve stratejileri hakkında fikir vermektedir. Rusya'nın başta doğal gaz olmak üzere enerji kaynakları üzerindeki kontrolü, Ukrayna üzerinde ekonomik baskı kurmasını sağlamıştır. Bu kontrol Ukrayna'nın enerji güvenliğini ve ekonomik özerklik isteklerini etkilemiştir. Ukrayna ise ekonomik istikrar ve güvenliğini artırmak için enerji kaynaklarını çeşitlendirmeye ve Rus kaynaklarına olan bağımlılığını azaltmaya çalışmaktadır. Ukrayna-Rusya geriliminde, güvenlikleştirme ve merkantilizm arasındaki etkileşimin analizi, güvenlik kaygıları ve ekonomik çıkarlar arasında karşılıklı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Bilali, vd., 2023:1, 5). Merkantilizmin, ekonomik kalkınma ve büyümeyi hedefleyen korumacı politikaların yanı sıra ekonomide devlet merkezli yaklaşımlara da odaklandığı söylenebilir (Kurt, 2021:265). Küresel ekonomik bağımlılığın yayılması ve yeni ulusal güvenlik sorunları, ekonomik büyüme sonucu ortaya çıkan yeni uluslararası çatışma alanları ortaya çıkarmıştır (Gilpin, 2020:227). Bunlara

örnek olarak yeni sektörel korumacılık, ekonomik bölgeselcilik ve bu çalışmanın da konusu olan uluslararası yaptırımlar verilebilir.

Neo-merkantilist yaklaşım, klasik merkantilizm gibi ticaret yönetimi yoluyla ulusal refaha ulaşma ortak hedefini paylaşmaktadır. Ancak klasik merkantilizm ulusun bir hükümdar ya da yönetici tarafından somutlaştırıldığı bir dönemde ortaya çıkarken, neo-merkantilizm daha dar ve daha demokratik bir ulus-devlet kavramı çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Devletler artık zenginliği altın birikimi olarak değil, ticaret fazlalarının birikimi ve ulusal girişimlerin küresel piyasalara hakimiyeti olarak görmektedir. Neo-merkantilizm, yoğun karşı-bağımlılık ve küreselleşme ile karakterize edilen devletlerin toplumlarını korumak için çeşitli ayırt edici araçlar (özellikle ekonomik olanlar) kullandığı daha karmaşık bir dünyayı tanımlamaya çalışmaktadır. Bu nedenle, neo-merkantilizmin uluslararası siyasi ilişkilerin dünya ekonomisinin örgütlenmesi ve yönlendirilmesinde oynadığı role odaklandığı söylenebilir (Kurt, 2021:264). Rusya'ya uygulanan yaptırımlar açısından bakıldığında, ülkenin eylemleri neo-merkantilist bir mercekten görülebilmektedir. Bununla birlikte Ukrayna-Rusya gibi devam eden ve karmaşık bir çatışmanın analizinin değişen dinamiklere ve yeni gelişmelere açık olduğunu da kabul etmek gerekmektedir.

6. SONUÇ

Uluslararası yaptırımların son yıllarda git gide daha popüler ve sık kullanılan bir dış politika aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Son yüzyılda küreselleşme, karşılıklı bağımlılık gibi bazı dinamiklerin etkisini artırmış ve devletlerin askeri güç kullanmasını riskli ve maliyetli hale getirmiş, dolayısıyla yaptırımların önemi artmıştır. Bu anlamda yaptırımlar, bir yandan savaşa alternatif, diğer yandan askeri gücü desteklemek gibi iki yönlü bir misyon üstlenmiştir. Yaptırımların etkinliği konusundaki araştırmalara ve tartışmalara rağmen, artan uygulama, yaptırımların devletler için öneminin bir göstergesidir.

Rusya'ya Avrupa Birliği tarafından 2014 yılında ilk kez uygulanan sektörel yaptırımlar ve daha sonra genişletilen bu yaptırımların Rusya-AB dış ticaretiyle birlikte Rusya ekonomisi üzerindeki izlenimleri değerlendirilmiştir. Rusya'nın Mart 2014'te Kırım'ı ilhak etmesi ve ardından Doğu Ukrayna'daki isyanı desteklemesinin, Avrupa Birliği ile olan anlaşmazlıkları siyasi krize dönüştürdüğü söylenebilecektir. Bu eylemlere karşılık başlayan sektörel yaptırımlar konsepti ve Rusya'nın özellikle gıda konusunda karşı yaptırımlar uygulaması ile birlikte AB-Rusya ticari ve ekonomik ortaklığı önemli ölçüde azalmıştır. 2014 yılında başlayan AB'nin sektörel yaptırımları mevcut yaptırımlara göre daha dar kapsamlı olsa da ikili mal ticaretindeki kayıplar çalışmada ortaya konmuştur. 2007-2023 yılları arasında AB'nin Rusya'dan toplam mal ithalatında ve Rusya'ya toplam mal ihracatında düşüş trendi belirgin olarak görülmektedir. Dış ticaret verilerine (ITC, Trade Map, 2024) dayanarak yapılan analizde, hacimden ve diğer ekonomik faktörlerden bağımsız olarak tespit edilen bulgular ve dikkat çekici olduğu düşünülen hususlar aşağıda belirtilmektedir.

- AB'nin Rusya'ya toplam mal ihracatının yaptırımlar sonrası, 2015 yılında, bir önceki yıla oranla yaklaşık %40 azaldığı görülmektedir.
- AB'nin toplam mal ihracatında Rusya'nın payı 2014 yılı itibarıyla belirgin olarak azalmıştır. 2013 yılında %2,79 olan bu oran, 2015 yılında %1,6'ya kadar gerilemiştir.
- 2014 sonrası AB'nin toplam mal ihracatında Rusya'nın payın bir daha %2'nin üzerine çıkamadığı tespit edilmiştir.
- AB'nin Rusya'dan toplam mal ithalatının, yaptırımlardan hemen sonra, 2015 yılında, bir önceki yıla göre yarı yarıya azaldığı görülmektedir.
- AB'nin Rusya'dan petrol ve doğal gaz gibi enerji hammaddelerine konu ürünleri içeren GTİP-27 ithalatı, 2015 yılında bir önceki yıla göre %43 oranında azalmıştır.
- AB'nin Rusya'ya savunma sanayinde kullanılabilecek, ikili kullanımı veya askeri son kullanımı olabilecek malları içeren 84. fasıl ürünlerin ihracatında belirgin düşüş yaşanmıştır. 2015 yılında Rusya'nın GTİP-84 ithalatında AB ülkelerinin payı %52 iken, 2022 yılına gelindiğinde bu oran %29'a gerilemiştir.
- Tüm dünyadan toplam GTİP-27 ithalatına oranla Rusya'dan GTİP-27 ithalatında en büyük paya sahip olan AB ülkesi %67 ile Bulgaristan'dır.
- Rusya'dan toplam GTİP-27 ithalatında, yaklaşık 364 milyar dolar tutarında ithalat gerçekleştirerek hacim olarak en büyük paya sahip olan ülke Almanya'dır.
- Litvanya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı yaptırımlara rağmen artış eğilimindedir.

AB genelinin aksine, yapılan tekil değerlendirmelerde, ülkelerin karşılıklı bağımlılıkları ve bağları göz önünde bulundurularak farklı davranış eğilimleri gösterebileceği tespit edilmektedir. Bulgulara göre, Rusya ile coğrafi olarak yakın konumda yer alan ve ikili ticareti daha yoğun olan ülkelerin, yaptırımların etkilerini daha ağır hissetmesi ve ekonomilerinin diğerlerine göre daha çok zarar görmesi Cebotari'nin (2021) çalışmasını destekler niteliktedir.

İthalat yasaklarının ve kısıtlayıcı tedbirlerin Rusya ekonomisi üzerindeki etkisi, petrol fiyatındaki düşüş ve döviz kuru politikasındaki değişikliklerle aynı dönemlere denk geldiği için net olarak değerlendirilememektedir. Ancak hacim olarak azaldığı ve AB ile ticaretinde aşağı yönlü bir eğilim olduğu açıkça görülmüştür. Bununla birlikte Rusya'nın finans piyasalarına erişiminin kısıtlanması, uzun vadeli borç ve hisse alımının engellenmesi ve artan belirsizlik ile 2014 yılından bu yana Rusya'nın ekonomik gelişiminin sınırlandığı görülmüştür. Özellikle yaptırımların ilk yıllarında ilk şokla birlikte ticari ve ekonomik birçok parametrede dramatik hareketler gözlenmiştir.

Özellikle enerji, tarih boyunca Rusya'nın en önemli ekonomik ve politik önceliği olmuştur. Bu durum Rusya ekonomisini 1990'lardan beri enerji sektörüne bağımlı hale getirmiştir. Batı ile Rusya arasındaki rekabetin, enerji

kaynaklarına bağlı jeo-stratejik ve jeo-ekonomik bölgelerdeki küresel güç mücadelesi sebebiyle daha da artabileceği öngörülmektedir. Bir yandan AB'nin ulusal çıkarlarını ve ekonomik güvenliğini sağlamak için maskeli korumacı politikalar uygulaması, diğer yandan Rusya'nın otoriter siyasi sistemi ve devletçi bir anlayışla uyguladığı politikalar bu durumun ekonomik-politik duruşunu yansıtmaktadır (Arık Aybar, 2021:182). Yaptırımlar, alternatif ittifak kurmak isteyen Rusya'nın küresel arenada varlığını geliştirmiştir. Rusya alternatif finans kaynakları için Çin ve Katar'a, ticaret ve yatırım için ise BRICS'e (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) yönelmiş ve bu süreçte Türkiye ile de yakınlaşmıştır.

Yaptırımların uzun zamana yayılması ve uzatılması hedef ülkenin adaptasyonuna katkı sağlamaktadır. Bu durum yaptırımların başarısını ve etkinliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda Rusya, yaptırımların etkisini sınırlamak için farklı politikalar uygulamış ve bu süreçte çeşitli kaynaklar kullanmıştır. Bu kapsamda, şirketlerin ortaklık yapılarını ve nihai faydalanıcılarını gizlemek için kırıy ötesi şirketler kurulmuş ve yapılan anlaşmaların detayları gizlenmiştir. AB de dahil olmak üzere birçok ülke ve kurum, yaptırıma tabi olanlar da dahil olmak üzere, Rusya ile ilişkilerini yürütmek için üçüncü tarafları kullanmıştır. Yaptırımların uzamasıyla birlikte alternatif yöntemler geliştirilirken yolsuzluk, rüşvet ve kaçakçılık gibi finansal ve ekonomik suçların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu durum, yaptırımların kayda değer olumsuz yan etkilerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

AB, Rusya'nın Kırım ve Donbass bölgesinin ilhakını tanımadığını her fırsatta dile getirmekte ve Rusya savaşı sona erdirene kadar yaptırım uygulamaya devam edeceğini açıklamaktadır. Savaş öncesi iklime göre yaptırımların ekonomik-politik etkisi, makroekonomik etkisinden çok daha belirgindir. Bununla birlikte, her iki taraf için ekonomik kayıplar mevcut olup, Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya askeri operasyonunun ardından AB-Rusya ilişkileri ve ikili ticaretin tehlike altında olduğu söylenebilecektir. Savaş ortamı ve dolayısı ile yaptırımlar devam ettiği sürece uluslararası ticaret açısından küresel düzeyde birçok ülkenin olumsuz etkilenmeye devam edeceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdullah, A., Babaç, E. (2016). Ekonomik açıdan Rusya'ya uygulanan yaptırımlar ve Türkiye ile yaşanan uçak krizinin etkileri. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 5(7), 2134-2143.
- Arık Aybar, Z. D., Asal, U. Y. (2021). US sanctions on Russia: From past to the future. *Dakam Conferences V. International Conference on Terrorism and Violence*. (173-184). İstanbul: 23 Nisan.
- Bilali, C. B., Odhiambo, E. O. S., Kisito, J. M. (2023). Securitization and Mercantilism Theories in the Ukraine-Russia War: Interplay of Security and Economic Interests. *World Journal of Research and Review (WJRR)*, 17(2), 01-11.

- Caruso, R. (2003). The Impact of International Economic Sanctions on Trade: An Empirical simolaAnalysis. *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 9(2).
- Cebotari, L. (2021). The impact of the Sanctions and Counter Sanctions on the Russian and EU Member States Economies. *Romanian Economic Journal*, 24(82), 56-66.
- Council of the European Union. "Timeline - EU sanctions against Russia over Ukraine". Erişim Tarihi: 10 Nisan 2024, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/history-restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/>
- Dashti-Gibson, J., Davis, P., Radcliff, B. (1997). On the Determinants of the Success of Economic Sanctions: An Empirical Analysis. *American Journal of Political Science*, 41(2), 608–618.
- Davis, L., Engerman, S. (2003). History lessons sanctions: neither war nor peace. *Journal of economic perspectives*, 17(2), 187-197.
- Drury, A. C. (2001). Sanctions as coercive diploimacy: The US President's decision to initiate economic sanctions. *Political Research Quarterly*, 54(3), 485-508.
- Gurvich, E., Prilepskiy, I. (2015). The Impact of Financial Sanctions on The Russian Economy. *Russian Journal of Economics*, 1(4), 359-385.
- Cholodilin, K.A., Netşunajev, A (2016). Crimea and punishment: *The impact of sanctions on Russian and European economies*, DIW Discussion Papers, 1569, Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung (DIW), Berlin.
- Doornich, B., Raspotnik, A. (2020) Economic Sanctions Disruption on International Trade Patterns and Global Trade Dynamics: *Analyzing the Effects of the European Union's Sanctions on Russia*, *Journal of East-West Business*, 26(4), 344-364.
- Early, B. R. (2021). Making sanctions work: Promoting compliance, punishing violations, and discouraging sanctions busting. In *Research Handbook on Economic Sanctions* (167-186). Edward Elgar Publishing.
- Felbermayr, G., Kirilakha, A., Syropoulos, C., Yalcin, E., Yotov, Y. V. (2020). The global sanctions data base. *European Economic Review*, 129, 103561.
- Fritz, O., Christen, E., Sinabell, F., Hinz, J. (2017). Russia's and the EU's Sanctions. Economic and Trade Effects, Compliance and the Way Forward. *WIFO Studies*.
- Gilpin, R. (2020). Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası (6. Baskı) Ankara: Kripto Basım Yayım (Çev. Murat Duran, Selçuk Oktay, M. Kadir Ceyhan ve Gürkan Polat).

- Harrison, M. (2022). Western sanctions on Russia are working, an energy embargo now is a costly distraction. *Global Economic Consequences of the War in Ukraine Sanctions, Supply Chains and Sustainability*, 3.
- Hufbauer, G. C., Schott, J. J., Elliott, K. A. (1990). *Economic sanctions reconsidered: History and current policy* (Vol. 1). Peterson Institute.
- International Monetary Fund. "Russian Federation 2019 Article IV Consultation Report". Erişim tarihi: 20 Temmuz 2024, <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/CR/2019/1RUSEA2019001.ashx>
- ITC Trade Map. Erişim tarihi: 29 Eylül 2024, <https://www.trademap.org/Index.aspx>
- Kaempfer, W. H., Lowenberg, Anton D. (2007). The political economy of economic sanctions. *Handbook of defense economics*, 2, 867-911.
- Kılınc-Ata, N., Ismailov, N., Volkova, I., Berezhnih, M. (2022). Sanctions and the Russian Federation's Economy: A Systematic Literature Review and Comprehensive Analysis of Energy Sector.
- Kirilakha, A., Felbermayr, G. J., Syropoulos, C., Yalcin, E., Yotov, Y. V. (2021). The Global Sanctions Data Base (GSDB): an update that includes the years of the Trump presidency. In *Research handbook on economic sanctions* (62-106). Edward Elgar Publishing.
- Kurt S. (2021). A Neo-Mercantilist Analysis of the Political Economy of US Foreign Policy Under Trump's Rule. *Codrul Cosminului*, 27(1).
- Morgan, T. C., Syropoulos, C., Yotov, Y. V. (2023). Economic sanctions: Evolution, consequences, and challenges. *Journal of Economic Perspectives*, 37(1), 3-29.
- Nelson, R. M. (2017). US sanctions and Russia's economy. *Congressional Research Service*, 1-14.
- Randau, H. R. (2021). Economic Structure. In *Russia Business: Analyze the Economy, Understand the Society, Manage Effectively* (pp. 25-35). Cham: Springer International Publishing.
- Simola, H. (2019). Limited Interdependence in EU-Russia trade. *From Fostering Interdependence to Managing Vulnerabilities*, 123-141.
- Van Acoleyen, M. (2015). Assessing Sanctions and Their Impact on Trade: *An Application to the European-Russian Case*. Examensarbete, KU Leuven, Faculty of Economics and Business. Erişim tarihi: 15 Ocak 2023, https://www.scriptieprijs.be/sites/default/files/Scriptie_Michiel_Van_Acoleyen.pdf 4/4-22